

**ДОСАДАШЊИ
РАЗВОЈ,
ПРОБЛЕМИ
И ОСНОВНЕ
КОНЦЕПЦИЈЕ
БУДУЋЕГ
РАЗВОЈА
БЕОГРАДА**

I. ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА

1. Административно-територијално простирање и подела

Садашње административно-територијално подручје Београда, на коме живи око 960.000 становника, захвата површину од 240.143 ha. Од тога, само уже градско подручје захвата површину од 18.245 ha, од чега на острва отпада 541 ha, а на површину делова Саве и Дунава 1.370 ha. На ужем подручју града живи око 690.000 становника. Обим ужег градског подручја износи 56 km, са следећим географским координатама: северна географска ширина 44° 48' и источна географска дужина 20° 28'.

Низом административно-територијалних промена које су вршене од 1955. године, проширивано је подручје Београда захватањем ближих сеоских и градских насеља, која у привредном погледу непосредно гравитирају граду и која заједно са њиме представљају јединствено привредно и урбанистичко подручје Београда. Садашње подручје Београда захвата 15 општина, од чега су 10 градских (Чукарица, Крњача, Нови Београд, Палилула, Савски венац, Стари град, Вождовац, Врачар, Земун и Звездара), а 5 општина се налазе на ширем градском подручју (Барајево, Гроцка, Обреновац, Сопот и Сурчин). На овај начин је подручје града Београда повезано чвршће са својим најближим природним залеђем, тј. са најближим сеоским подручјем, чији је привредни, комунални, социјални и културни развитак непосредно везан и условљен развитаком града.

Све општине на подручју града, а нарочито оне на ширем подручју добиле су своје природне, економске и културне центре. Ови центри као што су, на пример, Обреновац, Гроцка, Сопот и Сурчин имају све услове да се развију као изразита приградска насеља, али су они истовремено и економски и културни центри за једно шире, данас изразито сеоско подручје, чији је развој управо условљен развитаком ових центара.

Оваквим решењима територијалне организације, створени су први услови за нормалан и складан развој читавог пољопривредног подручја у околини града, пошто је ово подручје најнепосредније упућено на град и од правца и темпа развоја града у потпуности зависи његов развитак. С друге стране, оваквим територијалним решењем омогућено је Београду да успешно решава и проблем реконструкције и изградње града, питање свог ширења, као и уређења непосредне околине на коју су град и његови становници свакодневно упућени.

2. Земљишта и клима

Конфигурација терена је различита. Северно од Саве и Дунава као и део Посавине је низинско подручје, тј. равничарски део а остали део је брдско подручје, са највишим котима на Авали 511 m и Космају 628 m. И само уже градско подручје највећим делом је брдовито, тако да је разлика између највише коте (З. Врачар 253 m) и најниже (Роспи ћуприје 66,6 m) доста изражена и износи 186,4 метара.

Читаво подручје има умерено-континенталну климу са довољно падавина током целе године, што омогућава различиту повољну вегетацију. Клима Београда је углавном условљена његовим положајем. Он лежи на Сави и Дунаву и са својом конфигурацијом терена, који је брдовит, стално је изложен утицају ветрова који долазе са Карпата преко Панонске низије. У ствари, највећи број ветрова крећу се према правцу југоисток и северозапад, а највећи је број дана са јаким ветровима у периоду фебруар-мај. Тихи дани, тј. дани без ветрова за последњих 10 година распоређени су у просеку током целе године, с тим што је нешто више таквих дана у периоду април—септембар.

Температурне разлике су доста неједначене. Просечне температуре у јануару се крећу од $-7,8^{\circ}\text{C}$ до $+3,7^{\circ}\text{C}$, у мају од $13,0^{\circ}\text{C}$ до $20,2^{\circ}\text{C}$, у августу од $18,3^{\circ}\text{C}$ до $25,7^{\circ}\text{C}$ и у октобру од $7,6^{\circ}\text{C}$ до $17,7^{\circ}\text{C}$, посматрајући период од последњих 60 година. У овом периоду испојили су се и разни екстремитети, као, на пример, у фебруару 1929. године $-25,5^{\circ}\text{C}$, у августу 1942. године $+42,1^{\circ}\text{C}$, или у августу 1917. године $+41,5^{\circ}\text{C}$ итд.

Промрзавање биљака наступа често и то не од ниске температуре, већ од касних мразова. Ветар *кошава* и *северац* током зиме уклањају снежни покривач и излажу озиме усеве промрзавању.

Количине падавина су доста равномерно распоређене током године, али ипак неравномерно према потребама у вегетационом периоду.

Годишњи просек падавина износи 691,2 mm (просек 1925—1944. године) или 691,1 mm (просек 1949—1960. године). Недостатак падавина на подручју Београда за неке културе може се сагледати из следећег прегледа:

Пољопривредне културе	Просечне потребе	(у вегетационом периоду) у mm	
		Водени талози просеч. (1925—1964)	Недостатак талога у просеку
Пшеница	725	517,17	207,83
Овас	507	310,67	196,33
Кукруз	578	330,70	247,30
Луцерка	940	381,40	558,60
Поврће	800	388,40	411,60

Распоред падавина у вегетационом периоду је мањи од потреба и у просеку износи:

Посматрани период
1945—1954.

Месеци у години				Вегетациони период	
XII, I,	III, IV,	VI, VII,	IX, X	I—IV	V—IX
II	V	VIII	XI		
145 mm	162 mm	214 mm	166 mm	434 mm	363 mm

Док се с једне стране јавља недостатак влаге у вегетационом периоду, узимајући укупно земљиште за обраду, постоје знатне површине које су у рано пролеће, а понекад и лети, угрожене од подземних и надземних вода. Отуда се јавља потреба за наводњавањем и одводњавањем пољопривредних површина, ради постизања сигурне и високоприносне пољопривредне производње.

Пошто Београд лежи на двама највећим рекама у Југославији, тј. на Сави и Дунаву, водостај на овим рекама је од посебног значаја како за обезбеђење нормалног речног саобраћаја, тако и за развој пољопривреде на ширем подручју града. Услед великих водостаја, нарочито реке Саве, понекад поплаве захватају велике пољопривредне површине (1956. године у Посавини изливом Саве поплавано је 9.000 ha).

Посматрањем водостаја реке Саве у периоду од 1921. до 1960. године забележени су као екстремитети април 1940. године, када је максимални водостај износио 714 cm, и октобар 1947. године, са најнижим водостајем од 166 cm. На Дунаву у периоду од 1900 до 1960. године је такође био највећи водостај у априлу 1940. године, када је износио 756 cm, док је најнижи био у октобру 1947. године и износио — 107 cm. Посебно треба истаћи високи водостај у јулу 1965. године, када је за извесно време обустављена речна пловидба.

Београд је карактеристичан и по земљотресима. За последњих 60 година забележена су 202 потреса. Највећи број земљотреса спадају у ниже категорије, тј. слабе и умерене потресе, без штетних последица. Једино 15. маја 1927. године Београд и Гроцку задесио је врло јак потрес, али без последица.

Географски положај, рељеф, распоред падавина и текућих вода, клима, геолошке подлоге и утицај човека, условили су да се на подручју Београда формирају разни типови земљишта. Геолошке подлоге чине углавном седименте, а понегде има еруптивних стена. Најважнији седименти су лес, глина, глинци, пешчари, лапорци, кречњаци и песак. Највише су заступљени типови земљишта гајњаче, чернозема и смонице.

Овакве разноликости у типовима земљишта, као и остали природни услови (конфигурација тла и клима) створили су услове за различите вегетације. У основи читаво подручје Београда, изузимајући површине под насељима и саобраћајницама, оријентисано је највећим делом на разноврсну пољопривредну производњу, а само 9,8% представља шумско земљиште. Структура земљишне површине по категоријама може се сагледати из следећег прегледа (подаци за 1964. годину):

1. Обрадиве површине	У хектарима		%
— оранице и баште	149.848		
— воћњаци	7.972		
— виногради	3.972		
— ливаде	7.487	169.279	70,4

2. Необрадиве површине			
— пашњаци	3.767		
— рибњаци	373		
— трстици и баре	2.689	6.829	2,8
I. Свега пољопривредне површине	176.108		73,2
II. Шумско земљиште	31.698		13,1
III. Продуктивне површине	207.806		86,3
IV. Непогодно земљиште	32.336		13,7
Укупне површине:	240.142		100,0

Велико учешће такозваног неплодног земљишта од 13,7% условљено је знатним површинама под насељима, као и воденим површинама Саве и Дунава.

3. Сировински и енергетски извори

Колико је до сада познато, подручје Београда није нарочито богато минералима. Изузетак чине сировине за производњу грађевинског материјала. У ширем гравитационом подручју постоје велике наслаге угља (колубарски, косточачки и млавски базени), ватросталне глине (Аранђеловац), кварцног песка (Влашко Поље), нафте и гаса (Банат), а сем тога постоје и други минерали у мањим количинама — жива, олово, итд. Нарочито су значајне угљене резерве, на којима се заснива енергетска основа Београда а у перспективи се може рачунати и са све већом употребом гаса.

За београдски регион и за сам град од великог су утицаја климатски, хидрографски и педолошки услови, који пружају ванредне погодности за развој пољопривреде. Повољни хидрографски услови (Дунав, Сава, каналска мрежа) омогућавају наводњавање и одводњавање и то око 56% обрадивих површина. Према томе, мелиорационим радовима може се утицати на знатно повећање пољопривредне производње, што би поред мирне потреба грађана, служило и као основа за даљи развој прехранбене индустрије.

а) Сировине екстрактивног порекла

На административно-територијалном подручју Београда нису утврђена већа рудна налазишта, па су према томе ограничене могућности за обезбеђивање сировина ове врсте. Међутим, постоје велике резерве грађевинског материјала и сировина. Највише има камена седиментног порекла, који може служити као грађевински камен, и чистог кречњака за производњу креча, а има и знатних залиха лапорца за производњу цемента. Постоји и одличан грађевински камен еруптивног порекла, а залихе сировина за цигларску индустрију су практично неограничене. Исто тако постоје природни услови за експлоатацију шљунка и песка, који имају карактер перманентних извора (стални наноси Дунава и Саве).

Кречњака има на многим местима на подручју Београда, али према најповољнијим условима за експлоатацију, најзначајнија су следећа налазишта:

— Стражевица, јужно од Раковице, површине од око 80 хектара, могућа дубина експлоатације преко 50 метара. Квалитет кречњака је III класе по ЈУС-у CaCO_3 од око 93—95,2% и MgCO_3 од 1—1,9%;

— Грујина стена, југозападно од Чукарице, површине од око 15 хектара, могућа дубина експлоатације 40 метара. Квалитет је III класе по ЈУС-у — CaCO_3 од око 93—95,2% и MgCO_3 од 1—1,9%;

— комплекси на северозападној страни Раковице, између Кошутњака, Раковице и Жаркова, површине око 20 хектара, а дубине експлоатације преко 30 метара, класе I, II и III CaCO_3 од око 93,4—98,3% и MgCO_3 1,4—3,1%;

— село Лештане код Винче, пружа могућност експлоатације на 40 хектара и 30 метара дубине, кречњака састава CaCO_3 95,2—96,5%, MgCO_3 око 2,8%, II и III класе.

Кречњак у овим налазиштима се може употребити као грађевински камен и као сировина за производњу креча. На прва два налазишта се појављују и лапоровити кречњаци, а лапорци се појављују у већим количинама и у околини Раље и Остружнице, где су основа садашњој, односно будућој производњи цемента.

Поред ових, постоје још следећа утврђена налазишта седиментног камена — травертина: „Клисуре“ у долини реке Раље (село Поповић) и у селу Лисовићи, јужно од Барајева. Овај материјал се врло добро обрађује (реже и глача) и према својим физичко-хемијским и техничким особинама може да служи у разноврсне грађевинске сврхе. Простире се на већем пространству а могућа дубина експлоатације износи од 20 до 30 метара.

У рејону села Рипња, на месту званом „Тешића мајдан“, постоји налазиште еруптивног камена — керсантита, који се према својим физичко-механичким особинама лако може сећи, бруцити и полирати, па може добро да служи као грађевински и украсни камен. Каменолом је у експлоатацији од 1895. године, а резерве износе још око 21.600 m^3 .

Сва назначена налазишта се налазе у непосредној близини саобраћајних комуникација, што омогућује економичну експлоатацију. Постојеће резерве, као и оне које још нису испитане, уз одговарајућа улагања, могу обезбедити наведене врсте материјала за дужи низ година.

За производњу цигле и црепа постоје практично неисцрпне количине леса на левој обали Саве, од Земунa па даље према северу.

На подручју Београда постоји неколико изворишта минералних вода и то: слана вода у Овчи (општина Крњача), сумпоровита радиоактивна вода у Вишњици (општина Палилула), сумпоровита вода код Калуђерице (општина Гроцка) и сумпоровита топла вода у Обреновцу. Уз одговарајућа улагања ова места се могу претворити у лечилишта и туристички атрактивна излетишта како за грађане Београда тако и за остале туристе. Ово се односи нарочито на изворишта у Овчи и Обреновцу.

Познато је налазиште живине руде на Шупљој стени код Авале, са утврђених 42.905 тона руде — садржине чистог метала 0,46% и индикацијама на околним локалитетима, који још нису испитани.

У околини Сопота постоје неиспитани трагови оловне руде, а нарочито су познате наслаге шљаке, која садржи чистог олова у количинама које дозвољавају економичну експлоатацију.

Постоје хипотезе и индикације о разноврсном рудном богатству, али су оне непроверене. Поред извесних трагова угља, постојање терена млађих геолошких формација са седиментним карактеристикама даје геолошке предиспозиције и за постојање нафте и гаса.

У ширем гравитационом подручју Београда постоје утврђена налазишта и индикације разноврсних минерала. За београдску привреду и живот грађана уопште, имају великог значаја угљене наслаге на ширем региону, које на одређени начин служе као његова енергетска основа, а такође су од значаја резерве гаса и нафте.

б) Енергетски извори

У Београду је сконцентрисана, углавном на ујем подручју, огромна потрошња енергије што је условљено производним и услужним капацитетима и масом становништва. Ова потрошња је већа од потрошње у маком другом центру земље. У 1963. години на београдској железничкој станици (не рачунајући речни и друмски превоз) истоварено је за 62% више угља него на железничкој станици у Загребу, 2,4 пута више него у Љубљани, 2,6 пута више него у Скопљу, 5 пута више него у Сплиту, 5,5 пута више него у Сарајеву, а 9 пута више него у Ријечи.

Укупна потрошња енергије у Београду у 1964. години види се у следећој табели:

Врсте горива	Јед. мере	Количина	Коефици. Конверзије у СCal	Свега СCal 10 ⁶	Структура
1. Електр. енерг.	MWh	869.094	1 KWh = 850	738.730	9,3
2. Угаљ без потрош. у ел. центр.	т	1.612.682	1 кгр. = 3.300	5.321.850	67,4
3. Нафтини деривати	т	143.000	1 кгр. = 10.200	1.458.600	18,4
4. Гас (течан)	т	4.000	1 кгр. = 11.150	44.600	0,5
5. Дрво	т	95.946	1 кгр. = 3.500	335.811	4,4
Укупно:	СCal	—	—	7.899.791	100,0

Путем просечних коефицијената конверзије израчунатих на бази структуре потрошње појединих врста горива, добија се резултат да је Београд 1964. године потрошио 7,9 милиона килокалорија разноврсне енергије. Структура ове потрошње је, међутим, веома неповољна, јер 71,8% отпада на чврста горива, а само 28,2% на електричну енергију, течна и гасовита горива заједно. Учешће енергије из угља са 67,4% у укупној потрошњи енергије ствара многобројне проблеме економског, хигијенског и комуналног карактера и неповољно се одражава на привреду града. Превоз угља апсорбује железнички возни парк, а његовим лагеровањем заузима се градски простор који би се корисније могао употребити за друге сврхе, а сем тога проузрокују се губици због дробљења и влаге. Сагоревање овако великих количина угља на релативно уском градском подручју ствара димне гасове и пепео, што неповољно утиче на здравље грађана, а такође се ствара нечистоћа у граду. Слично је и са употребом дрвета, које у структури потрошње енергије учествује са 4,4%, а које је скупоцени материјал за друге економичније сврхе.

Предузимањем низа мера, структура потрошње енергије у Београду би се могла знатно побољшати. При томе треба рачунати да ће се уопште потрошња енергије стално повећавати због развоја привреде и концентрације становништва. У том смислу, сада су у завршној фази радови на изградњи електране — топлане на Новом Београду, која ће дати 260 милиона KWh електричне енергије и 344 милиона СCal топле воде за загревање Новог Београда. У каснијој фази снабдевање овог објекта вршиће се гасоводом из колаубарског угљеног базена на бази гасификације лигнита. Извршење овог програма као и претварање постојеће старе термоелектране у електрану-топлану значиће велики напредак у модернизацији енергетске основе града. Томе ће свакако допринети и потрошња течног гаса у граду, која је у сталном порасту.

Постојеће резерве природног гаса, могућност повећања резерви и вероватноћа њиховог откривања у још већој близини Београда (банатски део подручја), могу да уврсте и природни гас у изворе енергије за погон

и домаћинства, мада је он погодна и економична сировина за хемијску индустрију.

По довршењу рафинерије нафте у Панчеву, биће сасвим приближен граду извор енергије на бази нафтних деривата.

4. Становништво

Непосредна веза која постоји између кретања становништва и економског развоја указује да се привреда развијала и стагнирала упоредо са демографским променама. Свака фаза пораста становништва праћена је одговарајућим оживљавањем економске активности. Међутим, уколико је ово правило карактеристично за посматрање сваке државе, оно за посматрање развоја великих градова не мора увек да буде тачно. Тако је и са развојем Београда, који је био под сталним притиском демографских кретања. У периоду од 1890. до пописа 1961. године, становништво града* бележи у свом кретању интензиван пораст. За последњих 70 година оно је повећано, изражено у индексу, на 830. То је прираштај који познаје ретко који европски град. На целом административно-територијалном подручју Београда у периоду између два последња пописа број становника се повећао за 195.059 становника, при чему је далеко веће повећање на градском подручју (индекс 136) него на сеоском (индекс 108) и то:

	Попис 31. III 1953.	Попис 31. III 1961.	Индекс 1961. 1953.	Повећање φ годиш.
10 градских општина	520.558	710.820	136	223.723
5 приградских општина	122.632	132.389	108	1.219
Укупно становништво	643.190	843.209	131	25.002

Као што се види, Београд се изванредно популационо развија. После ослобођења, тј. 1945. године имао је око 313.000 становника**, а у 1964. години уже градско подручје имало је око 828.400 становника, што значи да се број становника за релативно кратак период (20 година) више него удвостручио. Због тога Београд спада у градове са највећим прираштајем становништва (природним и механичким) у нашој земљи.

С друге стране Београд је највећа агломерација становништва у нашој земљи. У њему се сада налази око 964.000 становника, рачунајући целокупно административно-територијално подручје, што чини око 5% југословенског, односно 12% становништва СР Србије. У периоду од 1956. до 1964. године, становништво на подручју Београда увећавало се просечно годишње са преко 33.000 нових лица од чега на урбаном делу око 24.000 лица, у чему највише учествује механички прираштај, који износи преко 19.000.

Стопа наталитета посматрана у периоду од 1921. до 1963, у постепеном је паду. У 1921. години била је 20,4% највећи ниво од 26,7 достиже у 1950. години, а затим постепено опада, тако да је у 1960. години износила 12,9%. Истовремено је стопа морталитета из године у годину у благом паду и креће се од 16,4‰ у 1921. години до 5,9‰ у 1960. години. Тако природни прираштај показује благ пораст (4,0‰ у 1921, а затим се прираштај нагло пење и достиже највећу стопу у 1950. години, када достиже 16,5%, а од тада постепено пада и у 1960. години износи 6,8‰). Сва ова кретања указују на тенденцију продужавања просечног трајања живота

* Подручје градских општина без припојених села и без Земуна, Новог Београда и Раковице

** Садашње урбано подручје Београда, тј. без припојених села градским општинама

грађана, што је резултат напора за побољшање животних и здравствених услова живота у граду.

У протеклом послератном периоду, посматраном у целини, у развоју Београда постигнути су видни резултати. Динамика развоја привреде била је приближно на нивоу југословенског и републичког просека, што се види из следећег упоредног прегледа стопе раста друштвеног бруто-производа у периоду 1957—1963. године:

	Основа — текуће цене		
	Београд	Ср Србија	СФРЈ
— Укупна привреда	16,3	17,5	16,1
У томе:			
— Индустрија	16,8	17,9	15,5

С друге стране, прорачуни који су извршени у Републичком заводу за привредно планирање, показују да је национални доходак Београда у периоду 1957—1962. растао по стопи од 11,6% према 10,5% у просеку за СР Србију. Ако се, међутим, пораст дохотка у том периоду посматра по становнику, онда је Београд имао стопу раста од 8,3%, а Србија 9,3% — тако да се може рећи да је привредни развој града у протеклом периоду, с обзиром на снажан прилив становника, тј. са становишта потреба и проблема које у вези с тим намеће интензивна урбанизација, био недовољан.

Процес кретања становништва, који узрокује овакве односе, изазван је социјално-економским променама на селу и притиском сеоског становништва које долази у градове. Тај притисак у Београду је необично велики. У периоду између последња два пописа (1953—1961) у Београду је непољопривредно становништво порасло од 490.825 на 698.248 (индекс износи 141,7) уз истовремено смањење пољопривредног становништва од 152.365 у 1953. години на око 140.000 у 1961. години (смањење за 8,1%). У Београду овакав притисак изазива бројне проблеме како у привреди, тако и у комуналном животу града.

Ако се, с друге стране, посматра кретање запослености, може се констатовати да је оно било интензивно:

	Просечан број угослених		Индекс	
	Укупна привреда	У томе индустрија	Укупна привреда	У томе индустрија
1956. год.	147.594	47.659	100,0	100,0
1964. год.	256.930	94.465	174,2	198,2

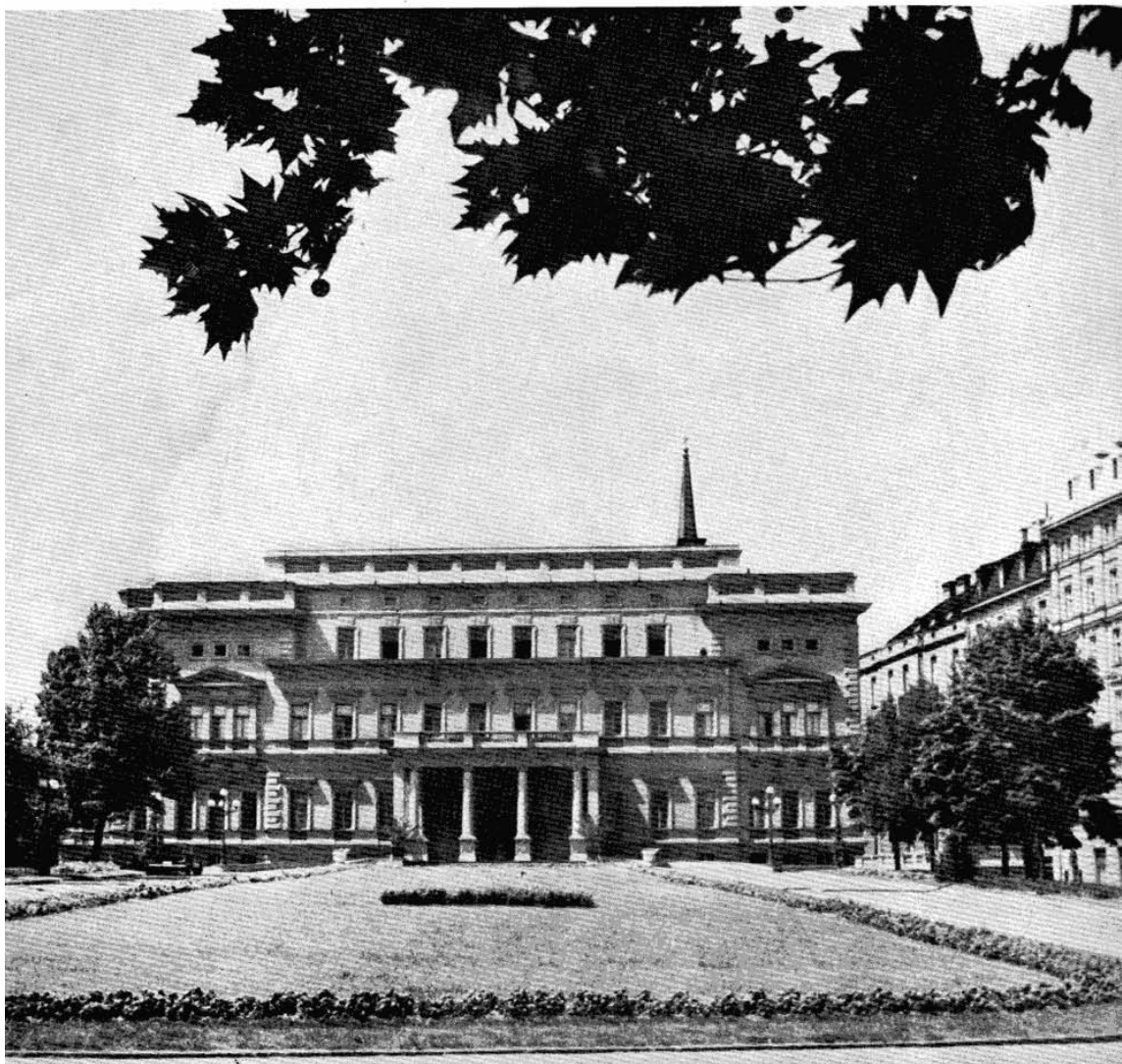
односно, просечан пораст броја новоугослених за приказани период износио је годишње:

— за привреду у целини	13.667
— од чега у индустрији	5.851

Ако се укупном броју запослених у привреди дода и број запослених у непривредном сектору (друштвене службе), који је крајем 1964. године износио 66.938, онда се види да од укупног становништва на садашњем административном подручју Београда учешће запосленог становништва у друштвеном сектору износи 33,5%, што се сматра задовољавајућим.

Међутим, и поред знатног укључења новозапослених лица, број незапослених који се воде у бироима за запошљавање показује из године у годину тенденцију благог пораста и креће се између 13.000—14.000 лица, или око 4,6% од укупног броја запослених, што иначе не представља забрињавајућу чињеницу.

И ГРАДСКА СКУПШТИНА БЕОГРАДА ДО-
БИЛА ЈЕ РЕПРЕЗЕНТАТИВНУ ЗГРАДУ.
L'ASEMБЛЕЕ DE BELGRADE EST ÉGALE-
MENT LOGÉE DANS UN ÉDIFICE
REPRESENTATIF

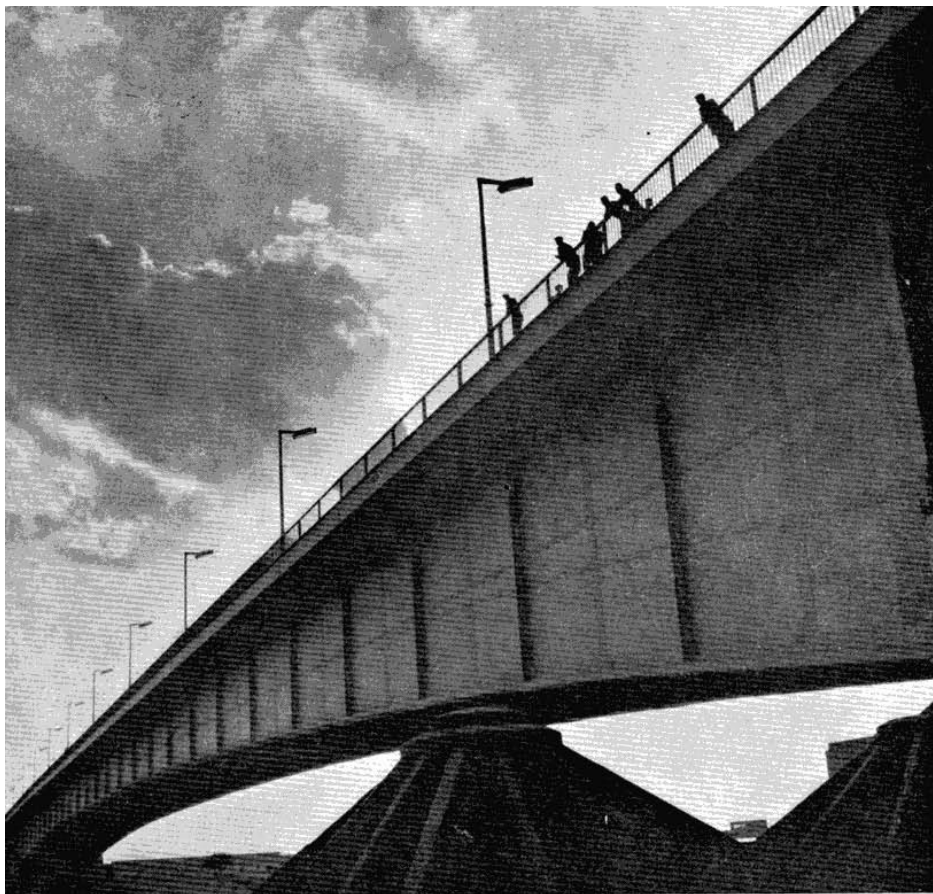
НОВИ МОСТ ПРЕКО САВЕ ЈЕ НАЈГЛАВ-
НИЈА ВЕЗА СТАРОГ И НОВОГ БЕОГРАДА.

LE NOUVEAU PONT SUR LA SAVE EST LA
COMMUNICATION LA PLUS IMPORTANTE
LE VIEUX BEOGRAD ET LE NOVI
BEOGRAD

РЕСТОРАН НА ОБАЛИ САВЕ КОД САЈМА
ЗНАЧИО ЈЕ ДЕФИНИТИВАН СИЛАЗАК
БЕОГРАДА НА ОБАЛЕ СВОЈИХ РЕКА.

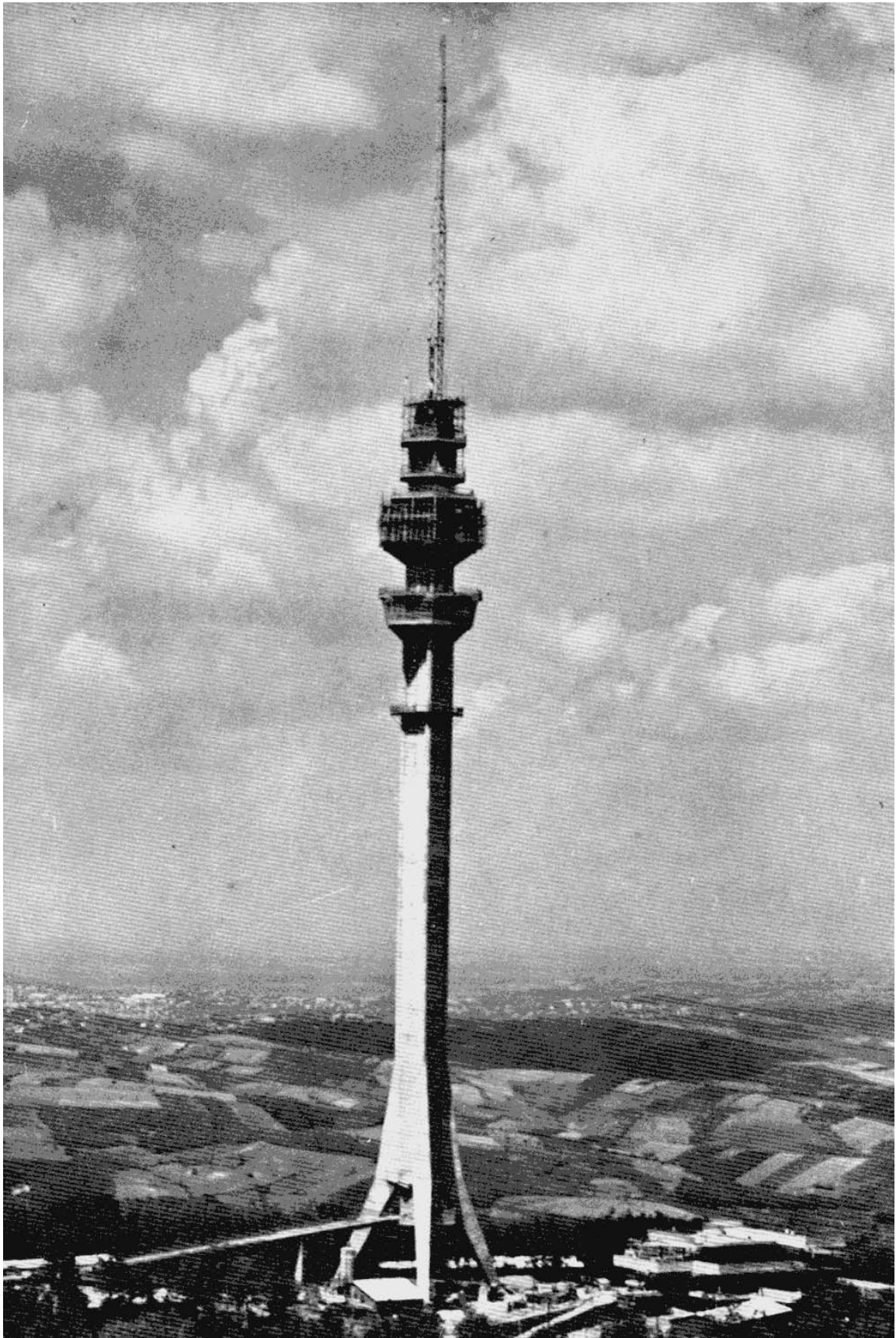
LE RESTAURANT SUR LA RIVE DE LA
SAVE, PRÈS DE LA FOIRE, SIGNIFIE LA
SORTIE DEFINITIVE DE BEOGRAD SUR
LES RIVES DE SES FLEUVES

КЕЈ У ИЗГРАДЊИ ДУЖ ЛЕВЕ ОБАЛЕ
САВЕ, СВЕ ВИШЕ ПОСТАЈЕ ОМЊЕНО
ШЕТАЛИШТЕ СТАНОВНИКА ОБАЛА.

LE QUAI EN CONSTRUCTION LE LONG DE
LA RIVE GAUCHE DE LA SAVE, DEVIENT
L'ENDROIT DE PLUS EN PLUS RECHER-
CHE POUR LA PROMENADE DES
HABITANTS DE DEUX RIVES.

Па ипак, интензиван прилив становништва и тежња за запошљавањем успорава пораст продуктивности рада. С друге стране, овакво демографско кретање захтева интензивније инвестирање у привреду.

Посебно треба истаћи да овакво демографско кретање врши још снажнији притисак на комуналне фондове, схваћене у најширем смислу (тј. поред комуналних фондова у ужем смислу, и на фондове школске, здравствене, социјалне, културне и др.). И поред великих напора и улагања средстава за јачање ових фондова, њихови капацитети нису достигли ниво који би задовољио потребе становништва града. Ради илустрације наводи се следеће:

— потрошња потиснуте воде преко инсталација водовода износи 240 литара дневно по становнику, док би требало да износи 300 литара;

— на једно возило у градском саобраћају би требало да долази највише 1.000 становника, док у Београду износи око 1.500 и то рачунајући на инвентарски број возила;

— унутрашњег зеленила по становнику има око 5,5 m², и спољњег око 49m², а требало би да има унутрашњег 10 m², а спољњег 70 m²

— неканалисане површине града износе око 25% укупне градске површине, а требало би их смањити на 22%;

— прилив деце у школе достиже и до 10.000 годишње, те је само за развој капацитета обавезних школа потребно годишње инвестирати око 4 милијарде динара. У наредном периоду поставиће се још оштрије проблем изградње школског простора за средње школе;

— веома су оштри проблеми на подручју стамбене изградње, здравства, социјалне заштите, као и на осталим подручјима комуналног живота у граду.

Због свега напред изложеног, будућа инвестициона политика града треба да буде тако оријентисана да се преко ње могу решавати и бројни проблеми града, који су изазвани веома снажним демографским кретањима.

5. Карактеристике достигнутог развоја

Развој града Београда, једног од најстаријих насеља у Европи, био је условљен историјским друштвено-економским феноменима, али је у свему томе значајну улогу одиграо и његов природни положај, који је из епохе у епоху умногоме предодређивао његов економски, стратегијски, културни, политички и др. значај и улогу.

У другом светском рату Београд је тешко настрадао. Београд је 1944. године имао око 60.000 становника мање него 1940. године. У њему је од 1941—1944. године услед бомбардовања и борби за ослобођење порушено 13.889 зграда, уништено је око 80% трамвајске мреже, око 95% трамвајског и аутобуског парка, око 18% водоводне и канализационе мреже, а 25% уличних површина онеспособљено за саобраћај. Још горе стање било је са индустријским и другим предузећима, а поједини крупни саобраћајни објекти (железничка станица и колосеци) били су тешко оштећени, при чему је железничко-друмски мост на Дунаву био уништен.

У току 1945—1947. године учињени су ванредни напори да се из-

ТЕЛЕВИЗИЈСКИ ТОРАЊ НА АВАЛИ НЕ САМО ДА ЈЕ ОМОГУЋИО ПРАВЕЊЕ НОРМАЛНОГ ПРОГРАМА СА МАЛОГ ЕКРАНА ШИРЕМ ДЕЛУ ЗЕМЉЕ, И ПОСТАО ЗНАЧАЈАН МЕЂУНАРОДНИ КОМУНИКАЦИОНИ РЕЛЕЈ, ВЕЋ ЈЕ СВЕ ВИШЕ И ТУРИСТИЧКА АТРАКЦИЈА.

LA TOUR DE LA TELEVISION DE BEOGRAD N'A PAS SEULEMENT RENDU POSSIBLE LA RECEPTION DES EMISSIONS DANS LA MAJEURE PARTIE DU PAYS, DEVENANT AUSSI UN RELAI DE COMMUNICATION INTERNATIONALE, MAIS C' EST EGALEMENT UNE ATTRACTION TOURISTIQUE.

врши обнова порушених и оштећених објеката, како би се колико-толико нормализовао живот у граду.

Београд је по погодности свог географског положаја један од ретких изузетака на европском континенту. Постојећи хидро-чвор Дунава и Саве и алувијалне равни, са којима је Београд непосредно или преко благих побрђа повезан, пружају идеалне услове за комуницирање са широким подручјем како у оквиру наших граница, тако и са другим земљама, па је отуда наглашен његов међународни значај.

Београд је политички и културни центар СФРЈ, у коме су смештени сви савезни управни органи и органи СР Србије, ЈНА, затим представничка тела, друштвено-политичке организације, представништва страних земаља, бројне школске, просветне и научне институције.

Развој привреде града није текао уједначеним темпом. Нарочито је брзи раст привреде забележен у току последњих 10 година. У периоду 1956—1964. године вредност производње и услуга повећана је за око 3 пута а индустријске производње и за преко 3 пута.

Велики напори који су учињени у првим послератним годинама за развој Београда, а посебно у издавајућу све већих средстава за решавање комуналних проблема и подизање друштвеног стандарда, омогућили су да привреда Београда почев од 1956. године остварује знатно бржи темпо развоја него у претходном периоду.

У структури привреде града највећи удео има индустрија (око 34%), затим трговина у целини (унутрашња и спољна око 26%), онда долазе саобраћај и грађевинарство (око 24%), док је учешће осталих делатности релативно мало (око 16%). Из овога се може закључити да је Београд пре свега индустријско-трговински центар, јер учешће ове две привредне области у укупној привреди града износи око 60%.

Посматрано по појединим областима делатности и са аспекта територијалног размештаја производних снага, основна обележја послератног развоја Београда била би следећа.

(1) *Индустрија* на подручју Београда има већ доста дугу традицију и по обиму производње представља значајан фактор у индустријској производњи читаве земље и СР Србије. Пораст физичког обима индустријске производње у послератном периоду био је доста снажан иако је у току другог светског рата уништено преко 50% капацитета целокупне београдске индустрије. После периода обнове пришло се изградњи нових и реконструкцији и модернизацији старих капацитета, тако да је већ 1952. године укупан обим индустријске производње повећан за 202% у односу на 1939. годину. У целини посматрано укупна индустријска производња у Београду у послератном периоду повећала се за скоро 9 пута у односу на 1939. годину.

Темпо пораста индустријске производње најбоље се може сагледати из података о порасту производње неких значајнијих индустријских производа:

	1939. г.	1945. г.	1964. г.
— Танки и фини лим (t)	2.840	2.074	12.855
— Поцинковани лим (t)	711	—	—
— Машине радилице за обр. метала (t)	42	98	1.868
— Пољопривредне машине (t)	33	2.053	6.635
— Гвоздене и лимене конструкције	330	163	2.908
— Намештај метални (t)	646	207	1.828
— Туткало (t)	366	371	925
— Лакови, емајли (t)	730	368	6.183
— Фармацеутске сировине (t)	1	—	105
— Козметички препарати (t)	5	5	155

	1939. г.	1945. г.	1964. г.
— Опекарски производи (000 ком.)	21.800	4.148	114.550
— Намештај кућни (гарн.)	200	103	3.102
— Писаћи и тиск.папир (t)	2.000	2.087	13.500
— Памучне тканине (000 m ²)	7.637	5.126	13.000
— Вунене тканине (000 m ²)	2.112	2.966	3.928
— Трикотажа (t)	340	214	1.174
— Обућа (000 пари)	572	551	2.682
— Гумени производи (t)	904	852	5.406
— Безалкохолна пића (hl)	106	190	22.535
— Пиво (hl)	127.959	52.547	282.623

Поред знатног пораста затечене производње уз проширивање асортимана, у послератном периоду су освојени многи нови производи, као што су: мотори, трактори, расхладни уређаји, машине радилице, котлови за грејање и индустријски котлови, комбајни и друге пољопривредне машине, котрљајући лежајеви, телевизори, транзистори, телефонски апарати, разни електрични апарати за домаћинство, стрептомицин и пеницилин, детерџенти, производи од пластичних маса, винил-азбестне плоче, креп предиво, пнеуматика за тракторе, воћни сокови, разна безалкохолна пића и друго.

Нарочито је забележен пораст производње у металној електро-хемиској, папирној и прехрамбеној индустрији. У целини узев, производња опреме и производња репродукционог материјала показује знатно бржи развој од остале производње. Међутим, основна структура индустријске производње показује релативну стабилност. За последњих осам година односи између производње предмета производне потрошње и предмета широке потрошње нису били битно измењени:

	у %	
	1956. год.	1964. год.
— Предмети производне потрошње	51,5	53,0
— Предмети широке потрошње	48,5	47,0
Укупно	100,0	100,0

Релативно стабилни односи у производној структури проистичу из раније затечене структуре и инвестиционе политике, која је била усмерена на улагање у моторну и пратећу индустрију, у индустрију пољопривредних машина и справа, индустрију опреме итд.

Од већих индустријских капацитета који су изграђени у послератном периоду треба истаћи следеће: „Иво Лола Рибар“, „Змај“, „ИМГ“, „ИНСА“, „Грмеч“, „Никола Тесла“, „Михајло Пупин“, „Авала“, „Термоелектро“, „Пролек“, „Галеника“, „Прва искра“, „Електро-Србија“, „Бродоградилште „Тито“, Фабрика хартије на Ади Хуји, Индустрија кугличних лежајева, Индустрија креп предива, нова предioniца, „Антикор“, итд.

Са изградњом нових и проширивањем и модернизацијом старих капацитета, повећао се и број запослених у индустрији тако да је у 1964. години било запослено преко 90.000 радника и службеника, док је у 1952. години било упуслено свега 30.940 лица.

Посебно треба истаћи утицај индустријских и других предузећа Београда на развој осталих предузећа у земљи путем разних облика кооперације и привредне сарадње. Оснивањем разних погона у унутрашњости, индустрија града доприноси и бржем развоју привреде земље у целини и појединих региона.

(2) Иако пољопривреда по вредности своје производње у укупној привреди града учествује са само 6%, она ипак представља веома значајан

фактор у снабдевању града пољопривредним производима и сировинама за прерађивачку индустрију.

Тек после ослобођења почело се са формирањем крупних друштвених пољопривредних газдинстава на подручју Београда. Ипак треба поменути да је једино Пољопривредни факултет пред рат располагао са око 600 ha огледних обрадивих површина и са око 50 ha за производњу воћних и лозних садница, на којима је било запослено око 150 радника и службеника.

Као прва фаза у формирању крупне пољопривредне производње обележава се оснивање пољопривредног добра на теренима Панчевачког рита са површином од око 4.700 ha. Ово добро касније постаје савремени пољопривредно-индустријски комбинат „Београд” са 25.100 ha укупне површине. Данас на подручју града поред Пољопривредног комбината „Београд” постоје још три и то „Срем”, „Драган Марковић” и Комбинат у Гроцки, а постоје и неколико задруга.

Основна политика града у развоју пољопривреде била је да се стварају крупни пољопривредно-индустријски комбинати који би масовном производњом омогућили снабдевање града главним прехранбеним производима. У складу са овим стално је повећаван земљишни фонд пољопривредних добара тако да сада износи преко 40.000 ha од укупног пољопривредног земљишног фонда од 178.325 ha. У периоду од 1957—1964. године учешће друштвеног сектора пољопривреде у укупним пољопривредним површинама порасло је од 15% на 22%, док је учешће у укупном обиму производње порасло од 29% на 59%. Број говеди у друштвеном сектору је повећан од 6.784 грла на 28.758, док је производња млека порасла од 10 милиона на 39 милиона литара годишње. У воћарству и виноградарству постигнути су значајни резултати, јер су засади воћа и винове лозе у друштвеном сектору повећани од 695 ha на око 2.470 ha.

Од крупнијих капацитета који су изграђени у послератном периоду треба истаћи следеће: објекти за смештај крава капацитета 13.700 грла; стаје за приплодни подмладак говеда од 11.060 грла, стаје за тов говеда са 3.750 грла у једном турнусу; товилишта за 37.000 товљеника (свиња) у једном турнусу. Поред овога, изграђене су 3 млекаре, фабрика сточне хране капацитета 6.000 вагона годишње, кланица са хладњачом капацитета 1.740 вагона, објекат за прераду воћа капацитета 500 вагона годишње, итд.

(3) У предратном периоду *грађевинарство* у граду имало је карактер предузимачке делатности, тј. највећи део радова, и углавном у високоградњи (стамбена изградња), вршен је преко предузимача. Државних предузећа није било, осим режијских група при неким установама и то за извођење специфичних објеката (путеви, жељезничке пруге, мостови, тунели и сл.).

У послератном периоду велике потребе које је наметала обнова и изградња земље изискивале су формирање низа специјалистичких грађевинских организација за разне врсте радова (високоградња, нискоградња, хидроградња и др.) при чему је концентрација грађевинских предузећа у Београду била нарочито изражена. Због тога је за сагледавање степена достигнутог развоја грађевинарства града, неопходно да се упоређење врши са развојем грађевинарства у СФРЈ и СР Србији. Учесће грађевинских предузећа града у укупној грађевинској производњи СФРЈ и СР Србији изражено у друштвеном производу износи 22,5%, односно 62,0%, у основним средствима 21,1%, односно 45,4%, у броју запослених 19,3%, односно 48,4%.

Добар део радова грађевинска оператива изводи ван градског под-

ручја, тј. по читавој земљи. У неким годинама учешће ових радова износило је и преко 55—60%. У послератном периоду грађевинарство града постигло је крупне резултате у изградњи великих и веома значајних привредних и других објеката (мостови, тунели, хидроцентралне, стамбене и друге зграде високоградње).

(4) Због његовог положаја у граду се стичу готово сви видови саобраћаја а за нашу земљу он је најважнија раскрсница (железничка, дрumsка, ваздушна, речна).

Према подацима из 1963. године број приспелих и отпремљених возова на нормалним колосецима износи у путничком саобраћају 27.293 а на узаним колосецима 2.515, у теретном саобраћају тај број износи 27.807, а на узаним колосецима 1.361 воз. Приспела роба у железничком саобраћају износи 2,845.485 тона, а отпремљена роба 1,126.281 тона. Број путника који су отпутовали износи 6,391.200. Ако се при томе има у виду да је у 1939. години број приспелих и отпремљених возова у путничком саобраћају износио 9.776, а у теретном 13.698, да је приспела роба у железничком саобраћају износила 1,860.000 тона а отпремљена роба 440.000 т. и да је број путника који су отпутовали износио 1,980.000, може се закључити да се активност железничког саобраћаја у граду више него утростручила у односу на 1939. годину.

Слична, па чак и изразитија је ситуација и у развоју других грана саобраћаја.

Тако је у домаћем и међународном ваздушном саобраћају у 1963. години приспело и отпремљено робе у тежини од 2.895 тона (домаће и међународне линије), према 185 тона у 1939. години. Број путника износи у истој 1963. години око 355.000 према 12.700 у 1939. години.

Београд је такође највећа речна раскрсница. У 1963. години истоварено је и утоварено 2,266.000 тона робе према 1,107.000 тона у 1939. год.

Дрumsки саобраћај града је веома интензиван. Број моторних возила и превезених путника је у сталном порасту. Док је у 1945. години у Београду регистровано свега 1.982 моторна возила, у 1964. години (1. V) укупан број моторних возила износио је 32.275.

Године 1963. у јавном дрumsком саобраћају превезено је 2,697.000 путника и 2,519.000 тона робе, док је, на пример, 1954. године превезено 937.000 путника и 1,032.000 тона робе.

Брзи развој привреде и друштвених служби као и све значајнија улога Београда као главног града земље праћена је знатним проширењем и модернизацијом ПТТ саобраћаја. У 1939. години у граду је било 13.395 телефонских претплатника, док је крајем 1963. године регистровано 41.280 телефонских и 402 телепринтерска претплатника.

За протеклих 20 година изграђени су следећи велики саобраћајни објекти у граду: дрumsки мост на Сави, железничко-дрumsки мост на Дунаву, аеродром „Београд”. У току је изградња великог теретног пристаништа на Дунаву са слободном царинском зоном.

(5) У граду је концентрисан велики промет *унутрашње и спољне трговине*. Изграђен је савремени малопродајни простор са робним кућама, самопослугама и другим специјалним продавницама. Сада у граду има 3.189 трговинских продавница са 117.000 m² продајног простора. Од 1944. године до 1964. године изграђено је 67.000 m² новог малопродајног простора, од чега отпада на 6 нових робних кућа са око 14.500 m² простора (робна кућа „Београд”, „Модна кућа”, „Нови дом”, „Нама” у Новом Београду, „Три чекића”, Косовка”). Исто тако саграђено је 79 самопослуга и супер-маркета са 21.215 m² продајног простора.

Са порастом личног стандарда расла је и потрошња прехранбених

производа по становнику. Док је 1945. године потрошња свежег меса по становнику износила 4,30 kg., у 1963. години она је повећана на 26,21 kg. Или напр. од 33 литара млека у 1945. години, потрошња је порасла у 1963. години на 97 литара по становнику, потрошња шећера се повећала од 5 kg. на 20 kg., поврћа и воћа од 140 kg. на 215 kg., итд.

Ради стабилизације снабдевања града, предузимане су разне мере као што су проширење система дугорочног уговарања, формирања фонда ризика, уређење постојећих и отварање нових пијаца и др. Изграђена је велика хладњача и тржница, реконструисана је кланица „Месопромет“ и изграђена је нова кланица на комбинату „Београд“, изграђено је неколико савремених пекара са тунелским пећима од којих је највећа пекара „Клас“ са дневним капацитетом од 105.000 kg. хлеба, итд.

У послератном периоду у граду је формирана веома значајна мрежа спољнотрговинских организација, која је у досадашњем развоју међународне робне размене наше земље, а нарочито у повећању пласмана наше робе на инострана тржишта, одиграла веома значајну улогу. У робној размени СФРЈ са иностранством, београдске спољнотрговинске организације и даље имају значајно учешће (око 45% укупног робног промета наше земље са иностранством обавља се преко београдских спољнотрговинских организација и са око 90% од укупног тог промета на подручју СР Србије).

(6) Београд је такође веома значајан *туристички центар*. У 1963. години било је 708.651 посетилац, од чега страних 171.565, а остварен је број ноћивања 1.262.706, од чега отпада на странце 360.849 ноћивања. Развој туризма показује стално тенденцију пораста. Од 88.789 иностраних посетилаца у 1960. години, тај се број повећао на око 230.000 у 1965. години (индекс 259). У 1965. години преноћило је домаћих и иностраних туриста приближно 4.700 дневно.

Са бројним историјским споменицима и музејима Београд је постао веома привлачан за туристе. Нарочито су интересантни следећи историјски споменици: Доситејев лицеј — сада музеј Вука и Доситеја, Капетан-Мишино здање — сада Филозофски факултет, црква у Топчидеру — позната по иконама уметничке вредности, конач кнегиње Љубице — веома редак архитектонски споменик, Бајракли цамија — једина од 30 цамија која се одржала до данас, амам кнеза Милоша, са интересантном унутрашњом архитектуром, кула Небојша, тулбе Шеик-Мустафе, Чукур чесма, конач кнеза Милоша, тврђава и парк Калемегдан (XVIII век) са Сахат-кулом, римским бунаром и другим веома лепим историјским споменицима.

На ујем подручју града има и неколико веома примамљивих излетишта, као што су: Ада Циганлија (сада се врше обимни радови ради стварања једног од највећих рекреативних центара града), Топчидер, који је у ствари велика парк-шума са неколико историјских споменика, Кошутњак (парк-шума), Пионирски град (са низом објеката за смештај и разоноду деце), Авала (велика парк-шума, на чијем врху се налази веома леп споменик Незнаком јунаку — рад Ивана Мештровића, а у близини споменика налазе се хотел, планинарски дом, као и телевизијски торањ који је сада у изградњи), итд.

У 1940. години регистровано је 2.727 угоститељских и туристичких објеката, који су били углавном мањих капацитета типа кафане и бифеа. Од овог броја на хотеле отпада 47 са 2.902 постеље.

За време рата овај угоститељски фонд је знатно уништен и оштећен, а многим угоститељским објектима измењена је била намена, тако да је 1945. године у граду било свега 1.779 угоститељских објеката, док је хотелски простор знатно смањен (од око 3.000 лежаја у 1939. години у 1945. години град је располагао са свега око 1.000 лежаја у хотелима).

У послератном периоду изграђено је више угоститељских и хотелских објеката. Међу најзначајније објекте спадају нови хотели „Славија” и „Метропол”, затим објекти за масовну исхрану („Загреб”, „Звездара”, „Бриони”, „Касина”, „Луксор” итд.). У периоду од 1956. до 1964. године број угоститељских радњи повећао се од 543 на 630, број хотела за 8, планинарских домова за 3, ресторана и радничко-службеничких ресторана за 64.

Основни капацитети су знатно повећани — број лежаја за последњих 5 година повећан је од 2.023 на 3.937, а број седишта од 53.363 на 62.690.

(7) Снажан пораст становништва града захтевао је да се занатство — нарочито услужни део — развија према потребама становништва. Тај развој није међутим текао према потребама, и то нарочито у погледу квалитета појединих занатских услуга. Ипак обим занатских делатности у периоду од 1956. до 1964. године кретао се по просечној годишњој стопи од око 12,8%. Занатство града својом производњом и услугама учествује у занатству целе наше земље са око 12%, а у занатству СР Србије са око 35%.

(8) И поред великих напора у изградњи *станава* и других објеката друштвеног стандарда, капацитети *стамбено-комуналних* и других фондова, нису у могућности да задовоље све потребе становништва које се стално увећава. У периоду од 1946. до 1964. године изграђено је 64.477 станова, од чега само у 1964. години 8.633, тако да је укупан стамбени фонд крајем 1964. године нарастао за 150.922 стана. Укупан инвентарски број возила у градском саобраћају износио је крајем 1964. године 581 (трамваја 136, тролејбуса 82 и аутобуса 362), а у 1963. години је превезено 303.682.000 путника. Потрошња воде из градског водовода била је у 1963. години 53,3 милиона m^3 , а потрошња електричне енергије 243 милиона KWh.

Но и поред ових импозантних резултата, потребе грађана су и даље испред могућности, које ови стамбено-комунални фондови могу да пруже.

(9) Београд је по броју и врстама *школа*, по броју ученика, студената и наставног особља свакако највећи школски центар. Према статистичким подацима за школску 1963/64. годину на ужем градском подручју било је:

Врсте школа	Бр. школа	Бр. ученика, студената у 000	Наставници	
			Укупно	Од тога стални
Основне	223	123	4.850	4.357
Гимназије	15	13	630	558
Стручне	34	20	1.898	1.286
Учитељске	3	1	80	61
Остале средње школе	93	24	1.290	723
Факултети и високе школе	22	33	3.268	2.423
Више школе и умет. акад.	24	15	668	327
Укупно	414	229	12.684	9.735

Поред ових установа за образовање постоје још 11 народних универзитета и 1 раднички универзитет, на којима је у 1960. години одржано 533 предавања, која су слушала 88.106 посетилаца.

Предњи подаци јасно илуструју да на подручју 10 градских општина скоро сваки пети становник похађа неку школу.

ИНСТИТУТ ЗА НУКЛЕАРНЕ НАУКЕ „БОРИС КИДРИЧ“ У ВИНЧИ
ЈЕДАН ЈЕ ОД НАЈВЕЋИХ НАУЧНИХ ИНСТИТУЦИЈА БЕОГРАДА. НА
СЛИЦИ: БЕЛИКИ АКСЕЛЕРАТОР ОД 1.500.000 ВОЛТИ.

L'INSTITUT DES SCIENCES NUCLEAIRES A VINCA „BORIS KIDRIC“
EST UNE DES PLUS GRANDES INSTITUTIONS A BEOGRAD. SUR LA
PHOTO LE GRAND ACCELERATEUR DE 1.500.000 VOLTS.

(10) У граду, према подацима из 1960. године, постоје 234 научне и стручне библиотеке са 4.572.455 књига и часописа, 129 народних библиотека са 469.018 књига, 21 музеј са 25.611 изложених предмета, 4 професионална позоришта са 3.432 седишта, 2 дечја позоришта са 486 седишта и 6 аматерских позоришта, затим 7 филхармонија и професионалних оркестара, 118 културно-уметничких и културно-просветних друштава, итд. У 45 биоскопских сала и 12 башти са укупно 41.043 седишта било је у 1960. години 48.239 представа, којима је присуствовало скоро 15 милиона посетилаца.

(11) У граду има 537 основних организација за физкултуру са укупно 178.967 чланова, од којих 46.812 активних.

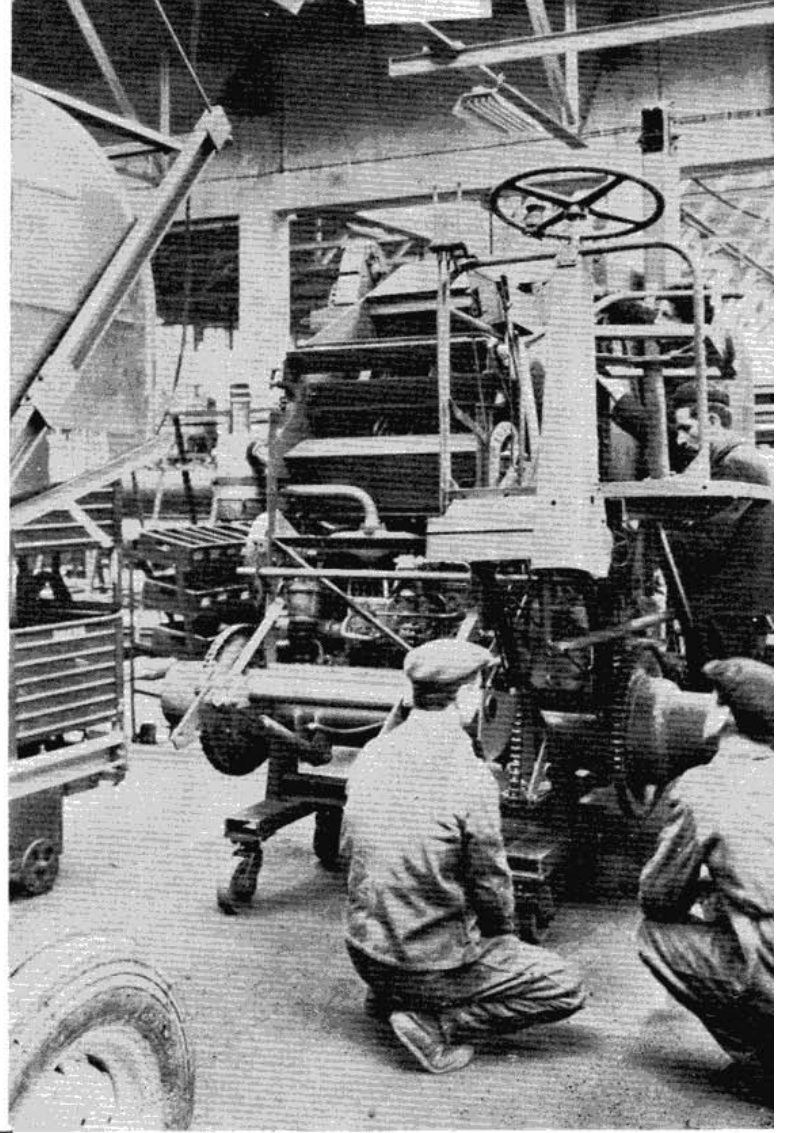
(12) Београд је исто тако највећи здравствени центар. Постоје 394 разне здравствене установе и то: 155 амбулантно-поликлиничких установа, 149 зубних амбуланти, 15 диспанзера за жене, 66 школских диспанзера и 9 антитуберкулозних диспанзера.

(13) У послератном периоду знатно су се развиле и ојачале општине на подручју града, као и општине на приградском подручју. Уз пораст њихових функција расла су стално и материјална средства којима су општине располагале. Општине су у овом периоду у све већој мери постојале фактор од утицаја на развој привреде на овом подручју. Нарочито у области занатства, трговине на мало и угоститељства, а приградске општине и у оквиру развоја пољопривреде.

Према агломерацији и густини становништва, учешћу у незапослености, друштвеном бруто-производу и националном дохотку (оба сектора) десет градских општина имају доминантан положај. Посматрајући у апсолутном и релативном изразу, градско и приградско подручје Београда, добивају се следећи подаци:

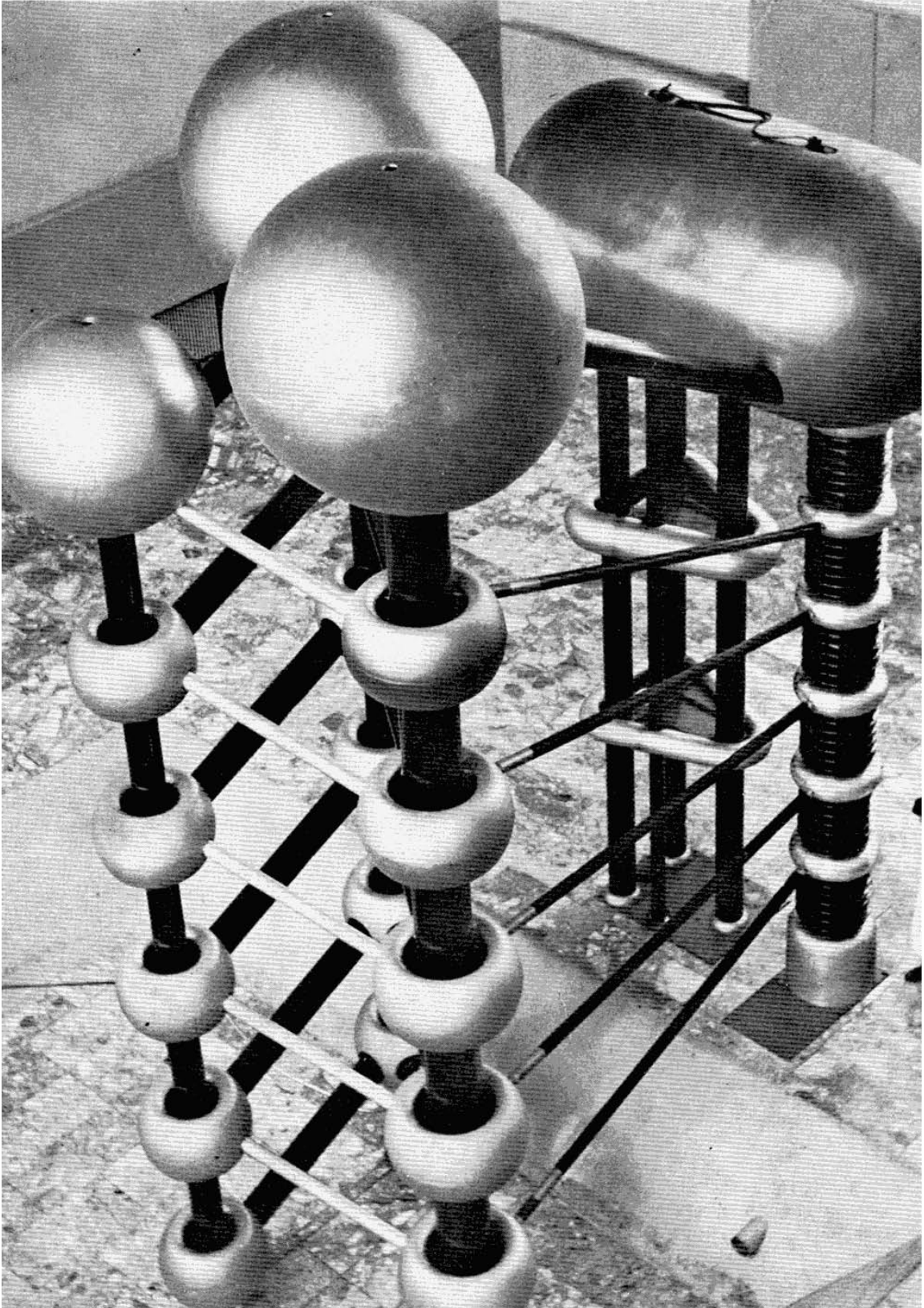
(вредност у милионима динара)

Општина	Површина у km ²	Број станов. (1964)	Запосл. у друшт. сектору (1964)	Друшт. бруто произв. оба сект. (1964)	Наш. дохотак оба сект. (1964)
Укупно цело подручје	2.401,4	964.000	256.930	872.984	392.999
Учешће	100%	100%	100%	100%	100%
10 градских општина	1.026,7	828.900	247.574	822.211	372.588
Учешће	42,7%	86%	96,5%	94,2%	94,8%
Остале опш. на пригр. подр.	1.374,7	135.100	9.356	50.773	20.411
Учешће	57,3%	14%	3,5%	5,8%	5,2%
У томе:					
— Барајево	213,1	16.800	420	4.494	2.240
— Гроцка	208,6	23.900	1.277	7.966	3.959
— Обреновац	393,2	48.400	4.356	23.047	7.602
— Сопот	270,8	22.500	1.021	4.307	1.966
— Сурчин	289,0	23.500	2.282	10.959	4.644

ПОГЛЕД НА ЈЕДНУ ОД ПРОИЗВОДНИХ
ХАЛА ТВОРНИЦЕ АЛАТНИХ МАШИНА
„ИВО ЛОЛА РИБАР“ У ЖЕЛЕЗНИКУ.

APERÇU D'UNE HALLE DE PRODUCTION
DE L'USINE DES MACHINES OUTILS
„IVO LOLA RIBAR“ A ZELEZNIK.

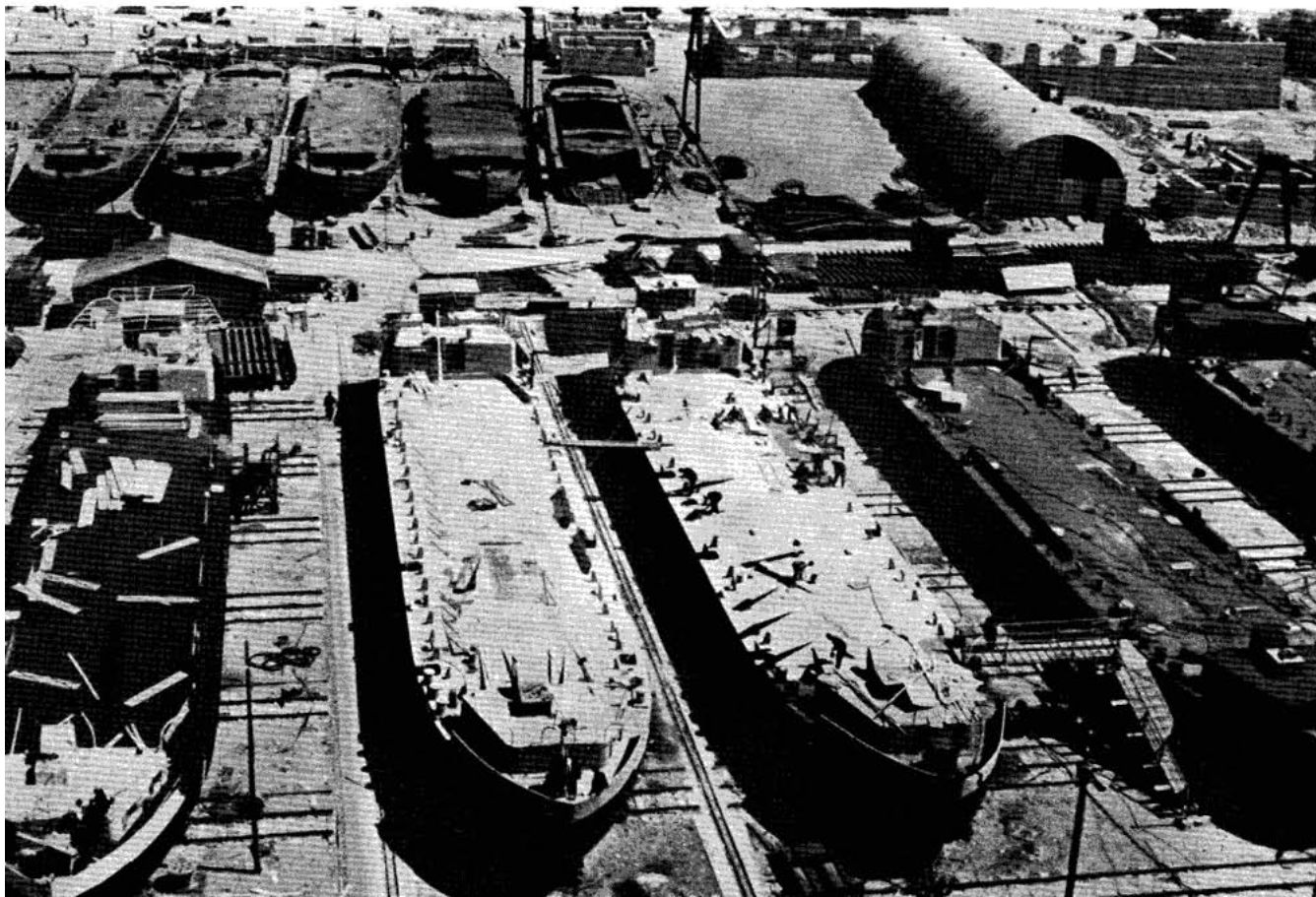

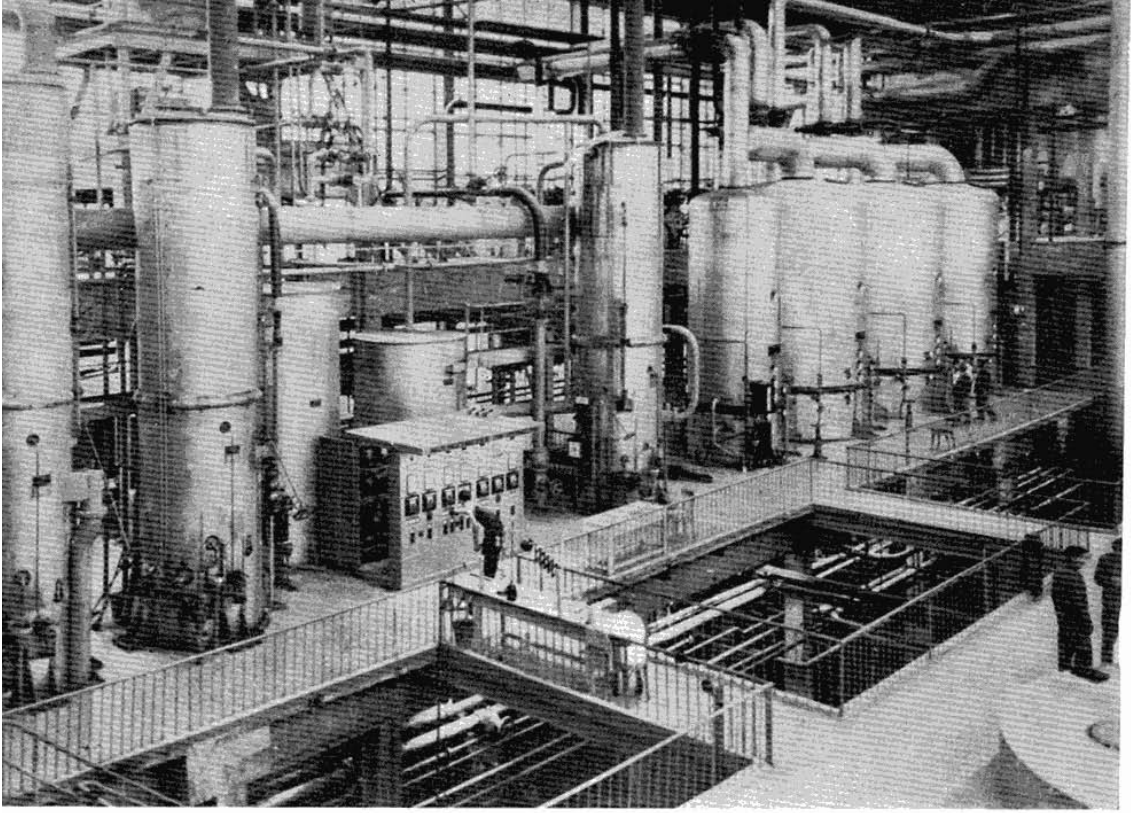
ДЕТАЉ ИЗ ФАБРИКЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ
МАШИНА „ЗМАЈ“ У ЗЕМУНУ.

UN DETAIL DE L'USINE DES MACHINES
AGRICOLES „ZMAJ“ A ZEMUN.

БРОДОГРАДИЛИШТЕ „ТИТО“ НА САВИ
У НОВОМ БЕОГРАДУ.

LES CHANTIERS NAVALS „TITO“ SUR LA
SAVA A NOVI BEOGRAD.

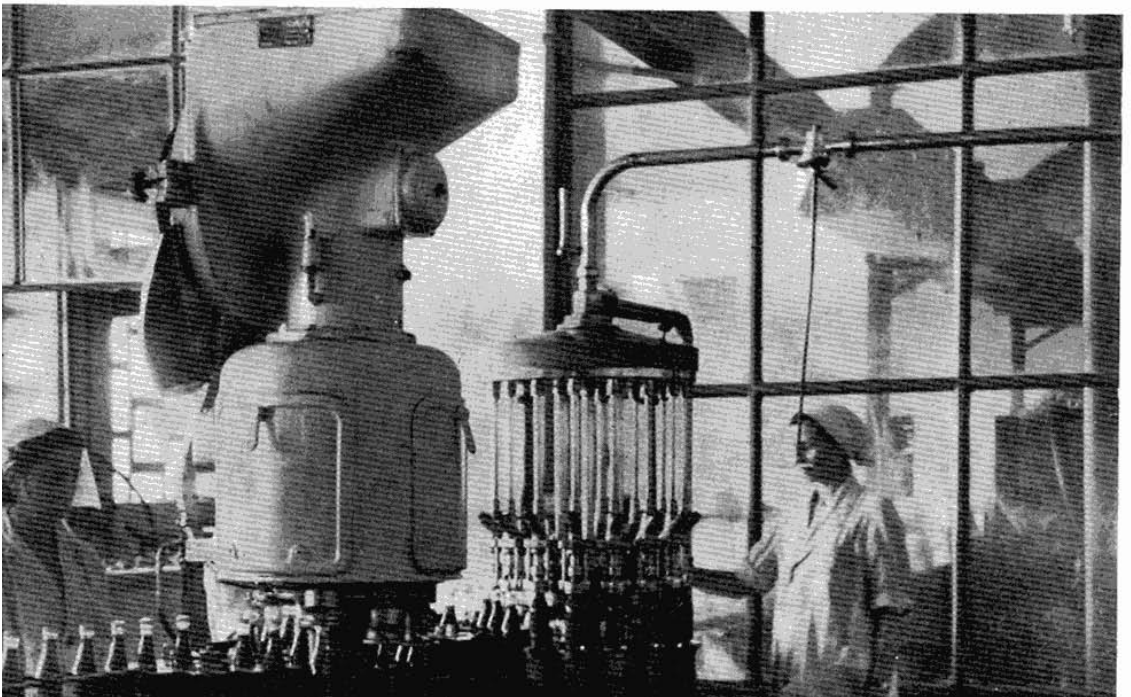

ДЕО ПОСТРОЈЕЊА ТВОРНИЦЕ ШЕБЕРА
НА ЧУКАРИЦИ.

UNE PARTIE DE L'INSTALLATION DE LA
SUCRERIE A CUKARICA.

ПРОИЗВОДЊА ВОЃНИХ СОКОВА У БЕО-
ГРАДСКОЈ ХЛАДЊАЧИ.

LA PRODUCTION DE JUS DE FRUIT DANS
LA GLACIERE DE BEOGRAD.

За ближе сагледавање разлике у развијености између једног и другог подручја и посебно по општинама приградског подручја, потребно је свести напред исказане податке на релативне односе:

Општина	Површине у km ²	Број станова (1965)	Број станова на 1 km ² %	Запосл. у привреди друштв. сектора	Национал. доходак по становама у 000 лин.
— 10 градских општина	1.026,7	828.900	807,4	26,6	449
— приградске општине:					
Барајево	213,1	16.800	78,8	2,5	135
Гроцка	208,6	23.900	115,0	5,3	166
Обреновац	393,2	48.400	123,3	9,0	157
Сопот	270,8	22.500	83,1	4,5	88
Сурчин	289,0	23.500	81,3	9,7	198
Укупно град Београд	2.401,4	964.000	401,4	26,6	407

Као што се види, како у апсолутном тако и у релативним односима, јасно су издиференцирана оба подручја. Међутим, у приградском подручју такође се уочава велика неуједначеност привредне основе појединих општина, посматрано кроз национални доходак по глави становника.

У целини узев, град Београд по свом привредном потенцијалу, затим по нивоу школских, културних, здравствених и других фондова, представља значајан фактор за далеко шире гравитационо подручје. С друге стране, град је под сталним притиском механичког прилива становништва, што му намеће велике напоре инвестиционе природе за стварање нових радних места, изградњу станова, комуналних, школских и других пратећих објеката. Напори у овом правцу су у протеклом периоду позитивно утицали да се брже развија и приградско подручје, али је овај развој јако издиференциран по појединим општинама.

II. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ ДОСАДАШЊЕГ И БУДУЋЕГ РАЗВОЈА

У послератном периоду привредног и општег развоја града, дошла је у пуној мери до изражаја тежња да се на бази објективних услова што потпуније развијају производне снаге Београда. Као резултат таквих напора створен је један привредни потенцијал који представља значајан чинилац за читаву земљу а посебно за СР Србију. Па ипак досадашњи развој града пратио је низ проблема који су спутавали његов још бржи и свестранији развој. Ови проблеми су дугорочног карактера, што значи да Београд у свом даљем развоју мора са њима да рачуна и поступно их решава.

1. Проблеми који проистичу из демографских кретања

Као што је већ напоменуто, Београд представља највећу агломерацију становништва у нашој земљи. Друштвено-економске промене на селу утицале су на брзан пораст становништва у градовима због досељавања.

И у Београду је овај процес у пуном току и поред повремених осцилација. Оваква демографска кретања изазивају низ проблема: оптерећење стамбено-комуналних, школских, здравствених и других фондова, притисак на запошљавање, у условима када постоје вишкови запослених, погоршавање структуре становништва града и слично. Велики механички прилив становника захтева све већи број таквих додајних радних места која би одговарала екстензивном привређивању, јер се ради углавном о досељеном становништву без квалификација.

Структура механичког прираштаја је веома неповољна. У град се досељавају углавном лица без икаквих квалификација и лица која, иако имају приходе, активно не привређују (пензионери, инвалиди, итд.). Тако, на пример, у првој половини 1964. године од укупно досељених 15.991 лица, неквалификовани радници и лица са личним приходима која не привређују, чине 9.669 лица, или 60,6%.

Још је неповољнији однос по образовној структури. Од укупног броја досељених у овом периоду, 10.891 су лица са незавршеном основном школом (9.824) и деца до 10 година (1.067), са завршеном основном школом досељено је 2.997 лица, што са прве две категорије досељених чини 13.888, или 86,8% од укупног броја досељеника.

Све ово знатно погоршава квалификациону и образовну структуру становништва града која би, мерено одговарајућим стандардом, требало да буде знатно повољнија.

Досадашња економска политика и привредни развој града стимулисали су механички прилив становништва и то, с једне стране, због релативно екстензивног развоја привреде града и, с друге, због релативно ниских трошкова живота у граду. Међутим, све ово је утицало на погоршавање економске структуре становништва. Наиме, у постојећим предузећима још има нерационално искоришћене радне снаге и у таквој ситуацији све су тежи услови за налажење посла, посебно за неквалификоване људе. Ова тенденција је дошла до изражаја у 1962. години, када је број новоуспослених порастао за 3.900 лица за разлику од ранијих година у којима се годишњи просечни пораст запослености кретао око 11.500.

Смањење могућности запошљавања има и добрих и негативних страна. Позитивна је у томе што се донекле сузбија механички прилив становника у град, јер досељени теже налазе запошљење. Негативна је страна у стагнацији економске структуре становништва града, јер се јављају тенденције пораста незапослености, односно јављају се тешкоће у запошљавању незапослених становника града.

Према демографским прорачунима, у 1970. години број становника Београда треба да достигне нешто преко 1.100.000, од чега на градском подручју око 900.000. Да би се само одржала постојећа структура становништва (тј. да процентуално учешће издржаваних лица не пређе 45% укупног становништва града), треба просечно годишње запошљавати најмање око 14.000 лица или за следећих пет година око 70.000 лица. Према прорачунима, инвестиције за једно радно место у Београду износе око 11 милиона динара (инвестиције су у просеку у Београду нешто ниже јер се ради о реконструкцијама старих предузећа) или годишње око 150 милијарди динара, односно за наредних пет година око 770 милијарди динара.

У ствари, потребне тзв. демографске инвестиције су знатно веће, јер поред инвестиција за отварање радних места, неопходне су и инвестиције за изградњу станова, комуналних објеката, осталих пратећих објеката у насељу, као што су школе, здравствене установе, објекти за рекреа-

цију и спорт, објекти за снабдевање, друштвену исхрану итд. Ако би се на овај начин сачинио годишњи обрачун, он би изгледао:

	(у млд. динара)
1. За инвестиције за отварање 14.000 нових радних места	150
2. За изградњу 7.000 станова (рачунато за око 32.000 нових становника)	35
3. За изградњу пратећих објеката у насељу (комунални објекти, објекти за снабдевање, друштвена исхрана, школски, здравствени и други пратећи објекти у насељу) уз примену коефицијента 0,83 дн. за сваки динар уложен у стамбену изградњу	29
Укупно годишње	214

Очигледно је да толика средства се не могу обезбедити. У ствари, решење питања сузбијања механичког прилива становништва у град не може се тражити у неким административним мерама, јер су се оне чак и у административном периоду показале као неефикасне, већ искључиво у економским мерама. Такво решење намеће корениту измену у привредној структури града у правцу развоја високомеханизоване, специјализоване производње која одговара граду и нивоу образованости и културе градског становништва. Међутим, треба констатовати да су такве измене, с друге стране, дугорочног карактера.

Нова привредна реформа, која отвара процес примене економских односа и у урбанизацији — имаће утицаја на успоравање механичког прилива становништва. У новим условима знатно повећања станарине, цена комуналних услуга и уопште трошкова живота у граду, може се очекивати да ће у град доћи само онај који по својим стручним и другим радним квалитетима може својом продуктивношћу да оствари веће личне дохотке и на тај начин компензира увећане трошкове живота у граду.

2. Структурални проблеми привреде

У привреди града јавља се као кључни проблем неадекватна њена структура. У целини узев, у структури знатно заостаје индустрија, чије учешће у друштвеном производу града износи 33,6%. Међутим, и у самој индустрији заостаје производња артикала широке потрошње. А та производња би Београду, као веома развијеном тржишту за шире гравитационо подручје, управо више одговарала.

Постојећа структура је одраз досадашњег развоја индустријских капацитета: у њој се огледају и потребе земље, и одређене тешкоће инвестиционог карактера, које су се јављале при настојању да се структура индустријске производње брже мења. У наредном периоду потребно је да се у граду посвети више пажње развоју индустрије и променама њене структуре, која ће омогућити високу акумулацију у циљу њеног оспособљавања за самостално решавање сопствене проширене репродукције и развоја града у целини.

Сама чињеница да се индустрија града састоји од углавном старих капацитета двојакó условљава њен даљи развој. Прво се мора, због заосталости и конкурентске неспособности извршити реконструкција и модернизација већине капацитета старе индустрије. То ће обезбедити високу продуктивност инвестиција и њихово брзо активирање и враћање. Друго, изградњом нових савремених капацитета постепено ће се побољшати струк-

тура индустријске производње (производње елемената за аутоматизацију, моторне индустрије као и финалне производње артикала широке потрошње).

Досадашња једностраност развоја, посебно индустрије, као и неадекватност привредне структуре, чине привреду града доста нееластичном. Она тешко подноси разне осцилације у општем привредном развоју земље, а последице општих привредних тешкоћа далеко се јаче одражавају на кретања у привреди града. Ово се нарочито осетило 1961, 1963. и 1965. године. Напротив, општи успон привреде земље знатно се повољније одражава на целокупни развој привреде града. У ствари, због постојеће структуре београдске привреде, посебно индустрије, у којој знатније учествује производња инвестиционих добара, свако сужавање инвестиционе активности доводи у питање реализацију производа појединих предузећа, стварају се залихе, замрзавају се средства и тиме успорава производња. Поновно оживљавање привреде, већ у другој половини 1962. године, а нарочито у 1963, или знатно већи пад производње у првом полугођу 1965. године у односу на кретања у земљи, указује да би уз адекватну измену привредне структуре, посебно у индустрији, могло да се обезбеди стабилније кретање привреде града на релативно вишем нивоу у односу на привредно кретање у целој земљи.

Посебно се истиче проблем развоја неких услужних делатности, нарочито оних које су везане за одржавање и оправке добара трајних вредности у домаћинствима и одржавање стамбеног фонда.

Уважавајући наведене разлоге, у наредном периоду треба предвидети значајне структуралне промене. Основне промене виделе би се у повећању удела индустрије у укупном друштвеном производу града, тј. од око 34% у 1964. на 47,9% у 1970. години. У једном оваквом структуралном померању у корист индустрије (за 14,3 поена) све остале привредне области смањују своје учешће. Па ипак, још увек би привредна структура града и после 1970. године била неповољнија у односу на садашње стање у неким градовима у земљи или у просеку за целу земљу, односно СР Србију (у Загребу учешће индустрије износи у 1963. године 53,7%, у Љубљани 53,4%, у СФРЈ 52,1%, у СР Србији 49,9%).

3. Проблеми недовољне акумулативности

Трећи проблем са којим се сусреће београдска привреда лежи у недовољној акумулативности. Она је последица низа неповољних фактора као што су: неадекватна повезаност разних фаза производње и промета, одсуство потпуне специјализације и потпуније поделе рада, застарелост основних средстава, нерационална организација и нерационално коришћење капацитета и запослених, релативно високи трошкови производње и др. У целини узев, сви ови фактори доводе не само до недовољне акумулативности подручја, већ и до релативно ниских личних доходака запослених, као и до ниских износа фондова који служе за проширену репродукцију и развој стандарда и града у целини. Крајња последица постојећег стања је немогућност повећања удела економски активног становништва, чије учешће у Београду иначе није на одговарајућем нивоу, с обзиром на то да се ради о изразито градској структури. Овакво стање у Београду отежава стварање економске основе за самофинансирање даљег бржег развоја града. При томе имамо у виду и дејство привредног и комуналног система у нашој земљи. У томе систему ће средства са којима ће град — комуна располагати још више зависити од висине дохотка свог активног становништва.

На ниво акумулативности, у целини посматрано, утиче највећим делом и ниво опремљености основним средствима. Однос између набавне вредности основних средстава и броја запослених је неповољнији у Београду (2,1 милиона динара по једном запосленом) него на ширим подручјима (СФРЈ 2,6, односно СР Србија 2,4 милиона динара). Ти се односи погоршавају када се посматрају основна средства по садашњој вредности, тј. њихов неотписани — употребљиви део. Наиме, за читаву привреду Београда употребљиви део (садашња вредност) износи 60%, али је он далеко нижи када се посматра само опрема — нарочито у индустрији, где садашња вредност износи 49,6%, а у неким гранама и групацијама се спушта и до 25% ревалоризоване набавне вредности. Оваква ситуација са основним средствима искључује производњу оних савремених производа који су нормално предодређени да се производе у већим градовима, јер захтевају поред савремених технолошких поступака и одговарајући високи ниво технике, односно високу опремљеност основним средствима, а поред тога још и одговарајуће високостручне кадрове и специјалисте за организацију, припрему и даљи развој производње.

Према извршеним прорачунима за наредни период, предвиђене привредне инвестиције дале би повољније резултате од постигнутих у претходном периоду. Економска ефективност инвестиција у периоду од 1956. до 1963. године износила је 0,93, док би према прорачунима за период од 1964. до 1970. године износила 0,90, што је повољније (тј. за сваки проценат повећања националног дохотка у протеклом периоду инвестирано је 0,93% од националног дохотка, док би се у наредном периоду инвестирало мање, односно 0,90%.) И инвестиционе стопе (однос нето-инвестиција и кумулатива народног дохотка привреде у одређеном периоду) показују да ће до 1970. године учешће инвестиција у народном дохотку (12,2%) бити мање него у периоду од 1957. до 1963. године (15,6%).

4. Проблем размештаја производних снага и нивоа развијености

Велике разлике у привредној развијености и стамбено-комуналној и другој изграђености постоје између градских и приградских општина, али такође постоје велике разлике у самим градским општинама, као и између приградских општина. Ове разлике су природна последица различите привредне структуре урбаног и руралног дела подручја, као и дејства разних историјских и других фактора. Према подацима за 1964. годину уже градско подручје износи 1.026,7 km², а на њему живи 828.900 становника, односно 807 становника на 1 km². Национални доходак по глави становника износи око 449.000 динара. На приградском подручју које захвата 1.374,7 km² живи 135.100 становника, односно 98 становника на 1 km². Национални доходак по глави становника износи 143.810 динара, у чему је у општини Сурчин постигнут највећи национални доходак по глави становника (198.000 динара), а најмањи у општини Сопот (88.000 динара).

До изједначавања нивоа привредне и опште развијености између једног и другог подручја, по природи ствари неће доћи, а нити је то могуће у сагледаљивом року.

Значај ове проблематике огледа се у дневној миграцији запосленог становништва и у сузбијању тежњи пресељавања приградског становништва у град (механички прилив становништва).

Овај проблем се може решити изградњом, односно пресељавањем појединих капацитета из града у приградско подручје, тј. у поједине центре тог подручја, који су се већ формирали. При овоме мора се водити рачуна не толико о самој потреби дислоцирања појединих капацитета и

развоја приградског подручја, колико о економским факторима лоцирања (погодности локације са гледишта локалних сировина, енергетских извора, квалификационе структуре становништва, саобраћајних погодности, итд.).

У ствари, процес индустријализације приградског подручја је започео. Ово се односи нарочито на следеће центре: на Гроцку (прехрамбени комбинат и предioniца креп-предива), на Обреновац (хемијска производња, производња школских учила, затим постројења за хемијску, прехрамбену и проточну индустрију, микромотори, амбалажа и др.) и на Сопот (кожна галантерија, метална галантерија). Значај стварања ових центара је у томе што ће се они у будућности појавити као нуклеуси даљег развоја индустријске производње. У осталим општинама (Барајево, Сурчин), тек треба започети процес индустријализације, јер за то постоје услови (Барајево је сада повезано нормалним колосеком на прузи Београд—Бар и ауто-путем, Сурчин је близу града, везан ауто-путем и Савом, располаже новим аеродромом, итд.).

Пројекција развоја града до 1970. године уважава потребу бржег привредног развоја приградског подручја, стављајући при томе јачи акценат на измену привредне структуре у правцу развоја друштвеног сектора, а нарочито развоја индустрије и пољопривреде. За разлику од стања 1963. у 1970. години код свих општина приградског подручја друштвени сектор привреде знатно доминира (од 56,6% у 1963. години пење се учешће тога сектора у 1970. години на 83,6%). Индустрија постаје доминантна област у друштвеном сектору привреде (учешће од 45,8% у 1963. пење се на 56,2% у 1970. години), што такође одговара настојањима да се приближе места рада местима становања и отклоне тежње за пресељавање приградског становништва у град.

Други аспект овог проблема огледа се у томе што се морају дислоцирати поједини капацитети који су урасли у градско ткиво и дошли у ситуацију да се не могу даље развијати на постојећој локацији. Ово је такође један од дугорочних проблема, с обзиром на то да се практично ради о неекономским трошковима за пресељавање који оптерећују производ фиксним трошковима инвестиција (припрема терена, грађевински објекат, монтажа, монтажа и др.). Без обзира на овај моменат, пракса је показала да се пресељавање погона везује са реконструкцијом и модернизацијом технолошког процеса, тако да се фиксни трошкови инвестиција због пресељавања знатно смањују, а постиже се потпуно функционално решење технологије на савременим принципима, уз обезбеђење даљег етапног развоја капацитета, перспективно посматрано.

Пресељавање капацитета из стамбених насеља врши се интензивно последњих година. Моторна индустрија се практично развија на новим локацијама (ИТМ у Раковици и Новом Београду, „Авала“ је фузионисана на локацији „Змаја“, „Прецизна механика“ је пресељена на ново место, ИКЛ је реконструисана и проширена итд.) Хемијска индустрија такође се сада реконструира на четири локације (Батајнички пут: „Галеника“ и „Милош Мамић“; Крњача: „Антикор“, „Бистрана“ и „Балкан“, базна и друга хемијска индустрија; Барич: „Прва искра“, постојећа локација „Дуге“ која се знатно проширује пресељењем „Кристала“ и „Балкана“). Папирна индустрија концентрише се на три локације: изграђена нова фабрика папира на Ада Хуји; рејон пристаништа за папирну конфекцију и картонажу предузећа „Авала“ (сада су у изградњи погонски објекти) и Умка — Фабрика лепенки и картона (сада је у изградњи нови капацитет). Пресељавање и концентрација текстилне, електроиндустрије и електронске, затим металне, обојене индустрије, индустрије грађевинског материјала, филмске и графичке индустрије већ су извршени или су у стадијуму спрово-

вођења или су само локације утврђене, па ће се пресељавање извршити у наредном периоду. За извесне гране, као што су индустрија коже и обуће и прехрамбена индустрија, тек треба детаљније прецизирати политику развоја и повезано с тиме сагледати локације капацитета који се дислоцирају, без обзира да ли су већ одређене у датим условима.

Пројекција посвећује посебну пажњу проблему припреме терена привредно-индустријских зона. Просторно сагледавање привредно-индустријских зона на подручју града омогућује смештај разних привредних делатности за један дужи временски период. Обухваћено је 11 привредно-индустријских зона са укупном бруто-површином од 2.949 ha, односно 4.199 ha ако се укључи специјална зона, намењена за развој базне хемијске индустрије.

5. Проблеми односа привредних и непривредних инвестиција

Као специфични проблем развоја Београда јавља се неповољан однос између привредних и непривредних инвестиција. Успостављени однос у 1958. години од 59,4% привредних према 40,6% непривредних инвестиција, под притиском потреба за комуналним фондовима и фондовима друштвених служби, стално се погоршавао, тако да је 1963. и 1964. године достигнут скоро изједначени однос од 50% : 50%. Наиме, у задовољавању потреба великог броја стањовника, који стално расте, јављају се и сложени проблеми због недовољних стамбено-комуналних фондова и тешких услова за рад друштвених служби. Док је у комуналним привредним организацијама (водовод и канализација, градска чистоћа, дистрибуција електричне енергије) ситуација донекле санирана захваљујући корекцијама тарифа, спроведеним у последњим годинама, као и улагањем средстава града, у непривредним комуналним делатностима проблем обезбеђења потребних средстава за инвестиције присутан је свом тежином. Средства буџета и тзв. буџетских фондова су веома скромна и углавном покривају инвестиционо одржавање и нужне ситне интервенције, које су по природи ствари палијативна решења и, дугорочно посматрано, отежавају планско решавање проблема развоја града у урбаном смислу. Овде се нарочито истиче проблем обезбеђења средстава за изградњу тзв. инфраструктурних објеката, као што су: деоница Ауто-пута кроз град са мостом на Сави; магистрална саобраћајница кроз град Панчевачки мост — Ибарски пут; реконструкција тргова (нарочито Трг „Димитрије Туцовић” и „Зелени венац”); изградња саобраћајних тунела и подземних пешачких прелаза који су све потребнији у условима све веће загушености саобраћајница у граду. Слична ситуација је и за неколико других објеката ширег значаја, као што је реконструкција београдског железничког чвора и завршавање београдског теретног пристаништа.

У областима друштвених служби истиче се посебно недовољност средстава за изградњу школског простора и објеката за стационарне здравствене установе. У школству, после увођења обавезног осмогодишњег школовања, доминирао је проблем недостатка простора за рад основних школа, које су због тога водиле трећу смену, па чак делимично и четврту смену. Инвестиције током последњих шест година помогле су знатном улажавању овог проблема, али се проблем сада „преселио” у школе другог ступња, где у наредном периоду треба уложити значајна средства и велике напоре за прихватање нових ученика и нормално одвијање наставе. Колики је то проблем, довољно је ако се напомене да укупни годишњи издаци за инвестиције и нормално функционисање основног и средњег школства у Београду износе преко 16 милијарди динара.

Изградња објеката за стационарне здравствене установе и поред формирања Здравственог инвестиционог фонда, није добила сигурну финансијску основу, па треба наћи решења за финансирање изградње ових објеката, учешћем Републике и политичко-територијалних заједница које су заинтересоване нарочито за рад стационарних здравствених установа.

У комплексу свих ових питања треба имати у виду да је Београд центар великог броја стручних и научних институција, разних факултета, виших, средњих и других школа. Укупно на Ђаке и редовне студенте отпада скоро 200.000 лица, или 48,5% издржаваног, односно 21% укупног становништва града. Поред тога, Београд представља велики медицински, културни, спортски и административни центар земље и врши велики позитиван утицај не само на уже, већ и на шире гравитационо подручје у земљи. Оваква његова улога је разумљива, али с друге стране изазива низ проблема материјалне природе и врши притисак на финансијске билансе града. Тако, на пример, у средњим стручним школама у граду школује се око 13.300 Ђака са подручја других срезова или око 30% од укупно уписаних Ђака у средњим школама града. Само за последње три године укупни издаци за инвестиције у изградњу школског простора и за трошкове школовања ових ученика износили су око 6,8 милијарди динара, које нису надокнађене од одговарајућих комуна, односно срезова у духу прописа о финансирању школства.

Из изложене проблематике проистиче да су непривредне инвестиције расле под притиском неодложних потреба и, како изгледа, неће се ни у перспективи битно моћи изменити већ успостављени односи између привредних и непривредних инвестиција.

Па ипак, на основу брижљивог проверавања, у наредном периоду структура инвестиција би се нешто изменила у корист привредних инвестиција. Учешће привредних инвестиција би се повећало од 52,9% у периоду 1957—1963. на 55,6% у периоду 1964—1970. године, док би се удео непривредних инвестиција нешто смањило и то од 47,1% на 44,4%.

У склопу читавог проблема, најбитније питање је реална оцена могућности да се обезбеде средства за покриће непривредних, а и дела привредних инвестиција. Решење треба тражити у интензификацији привреде града, у њеној реконструкцији и модернизацији у повећању продуктивности рада и економичности, што ће повећати привредне фондове града. Ови фондови ће добрим делом обезбедити самофинансирање проширене репродукције, а на бази повећања продуктивности на радном месту постићи ће се и већи лични доходи запослених, па према томе и животни и друштвени стандард на вишем нивоу.

У наредном периоду свакако треба рачунати и са увођењем све ширег самофинансирања у развоју комуналних фондова путем корекција цена разним комуналним и другим услугама.

III. ПРАВЦИ И ОБЕЛЕЖЈА БУДУЋЕГ РАЗВОЈА БЕОГРАДА

1. Нужност преоријентације и основни циљеви будућег развоја града

Полазећи од материјала „Развој Београда од 1964 до 1970. године” који је разматран на око 600 политичких, стручних и научних скупова у граду, на којима су усвојене основне концепције, основни циљеви будућег развоја града састојали би се у преоријентацији у смислу квалитативних и квантитативних промена читаве привреде (а посебно индустрије). Она треба да буде високопродуктивна и високоаккумулативна, како би се омо-

НОВИ СТАМБЕНО-ПОСЛОВНИ БЛОК НА
УГЛУ САРАЈЕВСКЕ И НЕМАЊИНЕ
УЛИЦЕ.

UN NOUVEAU BLOC D'AFFAIRES ET
D'HABITATIONS A L'ANGLE DES RUES
SARAJEVSKA ET NEMANJINA

ПАНОРАМА НОВОГ НАСЕЉА НА КАРА-
БУРМИ.

PANORAMA DE LA NOUVELLE AGGLOME-
RATION A KARABURMA.

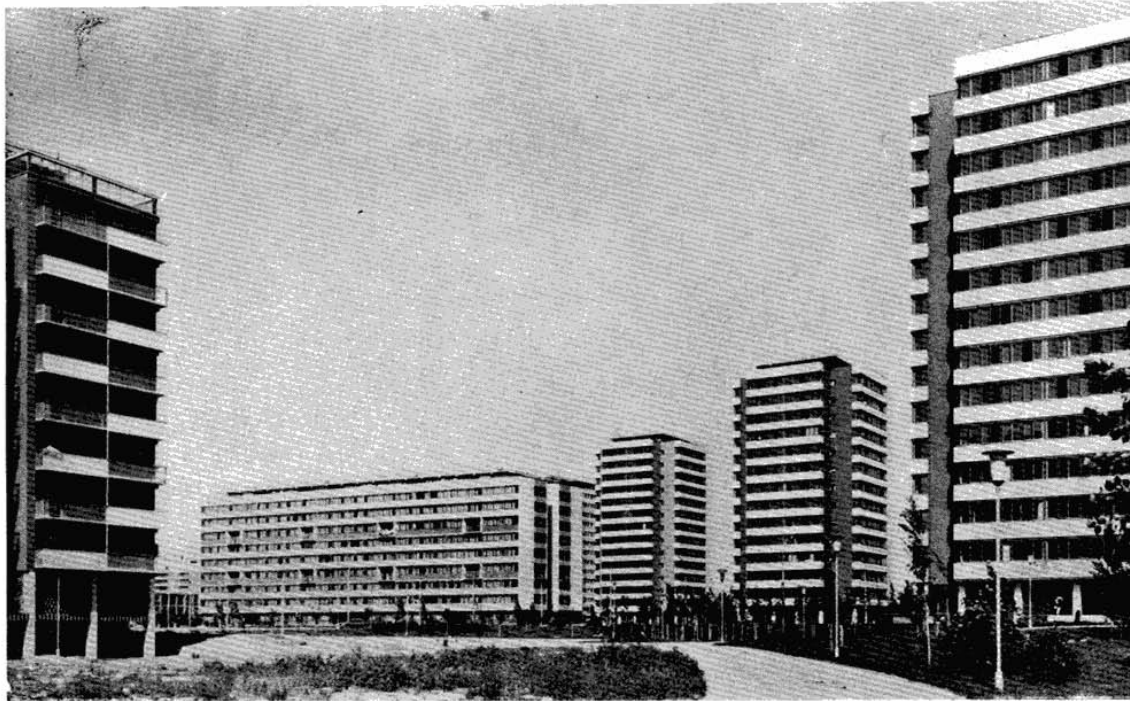

ПРВИ СОЛИТЕРИ У БЕОГРАДУ ПОДИГ-
НУТИ СУ НА БУЛЕВАРУ РЕВОЛУЦИЈЕ,
ВИШЕ ЦВЕТКОВЕ МЕХАНЕ.

LES PREMIERES TOURS D'HABITATIONS
A BEOGRAD SONT BATIES AU BOULE-
VARD DE LA REVOLUTION EN DESSOUS
DU CAFE DE CVETKO.

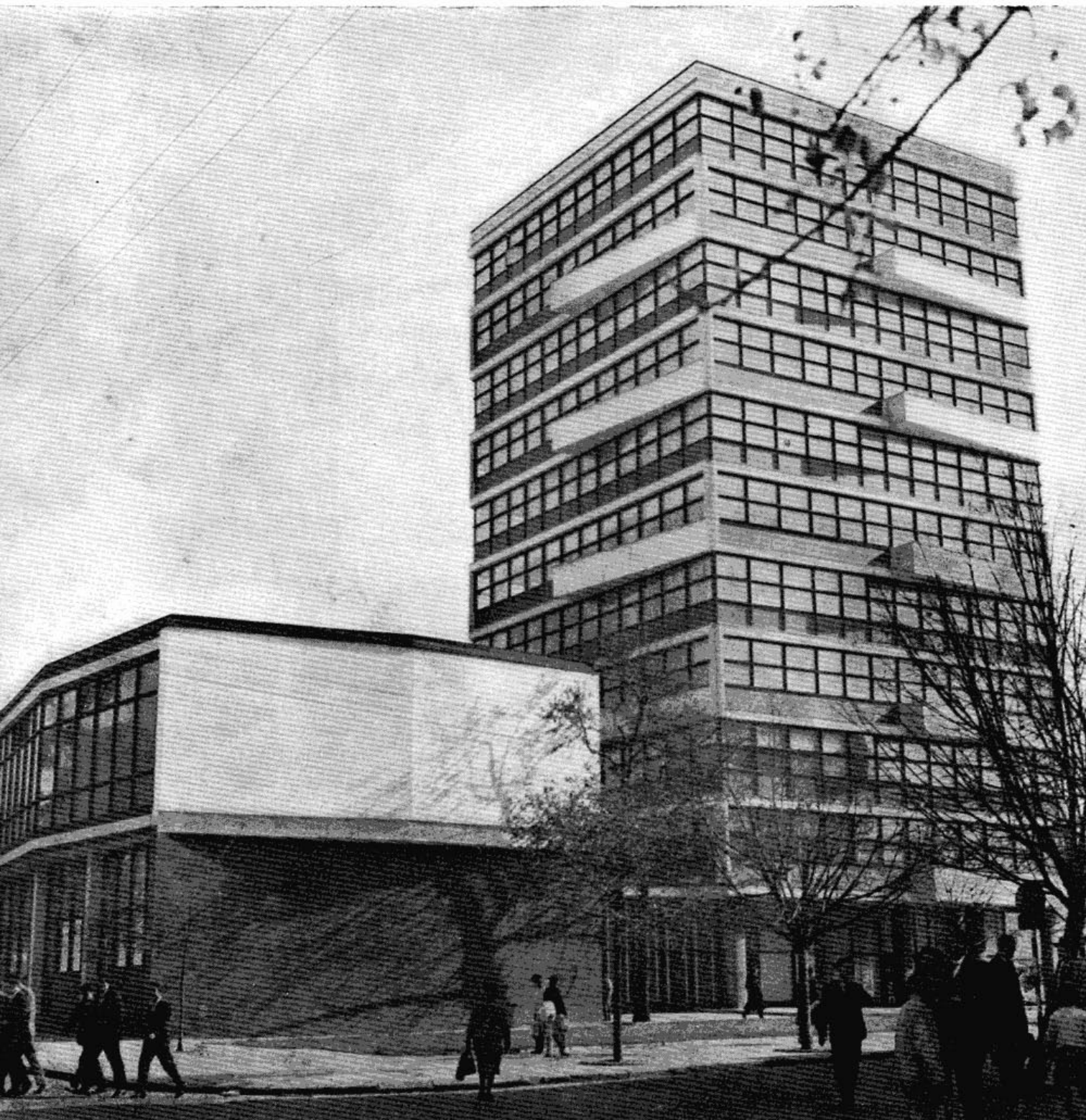
ЗА РЕЛАТИВНО КРАТКО ВРЕМЕ НОВИ
БЕОГРАД ПОСТАО ЈЕ ГРАД СА ПРЕКО
100.000 СТАНОВНИКА.

EN PEU DE TEMPS LE NOVI BEOGRAD
EST DEvenu UNE VILLE DE PLUS DE
100.000 HABITANTS.

ЗГРАДА ОПШТИНСКЕ СКУПШТИНЕ ВРАЧАРА НА КАЛЕНИБЕВОЈ ПИЈАЦИ, БИЛА ЈЕ ЈЕДАН ОД ПРВИХ ОБЈЕКТА СПЕЦИЈАЛНО ГРАБЕНИХ ЗА ПОТРЕБЕ САВРЕМЕНЕ ОПШТИНСКЕ АДМИНИСТРАЦИЈЕ.

L'EDIFICE DE LA COMMUNE DE VRACAR, AU MARCHÉ DE KALENIC, ÉTAIT UN DES PREMIERS BATIMENTS ADAPTÉS SPÉCIALEMENT POUR LES BESOINS D'UNE ADMINISTRATION MODERNE.

гућило: формирање средстава за проширену репродукцију и развој града у целини, обезбеђење продуктивности рада и личних доходака на вишем нивоу и уз сталан пораст друштвеног стандарда, уз увођење економских односа у урбанизацији града и уз спровођење могућих мера за сузбијање механичког прилива становништва у град.

При утврђивању овако формулисаних основних циљева, задатака и преоријентације у будућем развоју, имало се у виду следеће:

Прво, у условима постојећег стања основних и других фондова у граду, које карактерише застарелост и недовољност посматрано у целини и по глави становника и у условима преласка на принципе самофинансирања даљег развоја — намеће се потреба елиминисања сваке привредне делатности која не обезбеђује проширену репродукцију и личне дохотке на вишем нивоу, а форсирање оних делатности које то обезбеђују. Тиме се омогућава бржи развој саме привредне организације и личне потрошње радног колектива, па према томе обезбеђује се и општа потрошња, односно друштвени стандард у граду.

Друго, неминовно је увођење економских односа у ценама а посебно у политици комунално-стамбених тарифа, као и доследно спровођење принципа дохотка у друштвеним службама. То ће, с друге стране, утицати на пораст трошкова живота у граду, што значи да ће их моћи сносити само она лица која су на одговарајућем стручном нивоу, односно која су на својим радним местима високопродуктивна. Треба очекивати да ће таква политика утицати на смањење механичког прилива становништва у град, јер ће у њему моћи да живе они који ће бити у стању да, с обзиром на своју квалификованост, школованост и специјалност, постигну веће личне дохотке.

Треће, као једино исправан пут који треба следити у наредном периоду јесте повећање производње и услуга, уз одговарајуће квалитативне промене и уз релативно нижу стопу запослених. Оваква политика је неопходна због тога што се како у привредним, тако и у другим радним организацијама налазе значајне резерве у људском и техничком потенцијалу, које треба до краја искористити. Искуства која у досадашњем развоју града постоје, јасно говоре да је тај развој стално био праћен великим механичким приливом становништва и повећањем запослености, што је имало као последицу екстензивно привређивање и деградирање стандарда у граду, мереном по глави становника, упркос великим уложеним напорима и средствима. Ово доводи до ниских личних доходака, до пораста незапослених, бесправне изградње и низ других штетних последица за даљи развој града и стандарда грађана. Према неким прорачунима, Београду је потребан период од 5 до 8 година врло спорог демографског раста, а уз интензиван привредни успон и уз отклањање диспропорција у њему. У томе периоду треба ликвидирати ниску опремљеност рада, изменити структуру индустрије, утицати на бржи развој приградског подручја, решавати нагомилане изванредно крупне стамбено-комуналне, саобраћајне, школске, здравствене и друге проблеме. затим омогућити породицама у граду да прошире активност својих чланова (запошљавање жена које траже запошљавање) и тиме обезбедити пораст стандарда живота породице у целини.

Четврто, за даљи бржи развој је од посебног утицаја:

— псвољан географски положај града са могућностима развоја свих видова саобраћаја;

— веома снажно тржиште са развијеном мрежом трговинских и спољнотрговинских организација, које би могле да врше веома позитиван утицај на развој привреде;

— могућност мобилизације значајних привредних извора у ширем гравитационом подручју, разним видовима индустријске кооперације;

— људски фактор је веома богат.

Београд је највећи образовни и научни центар у нашој земљи, у коме је концентрисан велики број стручњака, организатора, практичара, истраживача, научника разних специјалности, који могу да обезбеде реализацију најсложеније производње. Фактор интелектуалног стварања — истраживачког и развојног рада, везаног за даљи развој града, добија трајну и растућу вредност у апсолутном и релативном смислу. Овај фактор добија такође интегрални значај и представља јачи заокрет у смислу увлачења школованих и талентованих кадрова на руководиоца и друга радна места у привредним и другим радним организацијама, кадрова који ће моћи да успешно спроведу квантитативне и квалитативне промене које захтевамо од будућег развоја града.

Уз спровођење напред изложених претпоставки и ставова, у оријентацији будућег развоја, могуће је постићи веома крупне резултате. Наводе се само неки најважнији индикатори развоја које треба очекивати у периоду до 1970. године, а који су према до сада проведеној дискусији оцењени као реални:

— Уз смањење инвестиција од око 15% у односу на ранију варијанту тј. на око 1.100 милијарди динара, од чега око 600 милијарди динара иде у привреду (све по ценама из 1963. године), привреда Београда могла би у наредном периоду да остварује стопу раста од око 11—12%, што би представљало нешто већи пораст од раста привреде Републике и целе земље. Привреда Београда треба да порасте за преко два пута, у чему индустрија за око 2,5 пута у односу на 1963. годину, уз пораст уписаности стопом од око 4—5% и продуктивности рада од око 8%, од чега у индустрији 9%;

— политика снажног привредног развоја и структуралне трансформације диктирала је и одређен волумен инвестиција, које представљају доњи лимит ако се жели очувати садашњи степен економске активности становништва (који је иначе скроман). Исто тако не би се могло сматрати да је планирани износ инвестиција нереалан, јер је инвестициона стопа (однос између нето-инвестиција и кумулатива националног дохотка) нижа него у претходном периоду и износи 13%, према ранијој стопи од 15,6%. Однос између привредних и непривредних инвестиција би се стабилизовао на релацији 56 : 44 у корист привредних инвестиција;

— национални доходак по глави становника у Београду треба да се повећа са око 312.700 у 1963. години на око 610.000 динара у 1970. години рачунато по ценама из 1963. године;

— предвиђа се значајна измења привредне структуре, уз интензификацију привреде и уз развитак високоакумулативне индустрије.

2. Основни правци развоја по областима делатности

У циљу постизања одговарајућих резултата у београдској привреди, материјали развоја града до 1970. године полазе од констатације да привредном и инвестиционом политиком треба решити, ублажити и превазићи читав низ проблема и тешкоћа а нарочито оних који произилазе из структуралних односа привреде и града и њене ниске акумулативности.

Предвиђа се убрзана интервенција на сужавању даљег развоја неакумулативних грана и групација. То ће се постићи подизањем високоакумулативних погона, претежно реконструкцијом и модернизацијом, и предузимањем опсежних мера за увођење савремене технологије производње, оквалификовање а нарочито специјализацију радне снаге уз уме-

рен темпо запошљавања, што све треба да повећа продуктивност, акумулативност и личне дохотке. Оваквој политици допринеће и поставке привредне реформе.

Исто тако предвиђа се и дислоцирање извесних погона и развој приградског подручја, како би се постепено и ти делови урбанизирали и служили као брана за пораст становништва на ужем подручју.

По појединим привредним областима делатности, основни правци развоја били би следећи:

1. *Индустрија.* У односу на све остале области, индустријска производња треба да достигне највећи пораст, тј. по свом учешћу у укупном друштвеном продукту треба да се повећа са 33,6% у 1963. години на око 47% у 1970. години.

Тежиште у развоју индустрије било би у правцу бржег развоја високопродуктивне производње, уз примену савремене технике, вишег степена обраде и организације рада. У складу са овим треба посветити пажњу развоју следећих грана и групација:

— развоју машинске и моторне индустрије, уз свестрану примену аутоматике;

— развоју прецизне технике уопште, а посебно мерне технике и сложених алата;

— развоју производње компонената за аутоматизацију према утврђеним системима, коришћењем постојећих капацитета и изградњом нових;

— развоју електрониндустрије а посебно електронске индустрије, укључив дигиталну технику и рачунске електронске машине као и електронске елементе за аутоматизацију;

— развоју хемијске индустрије — фармацеутике, козметике и уопште развоју прерађивачке хемијске индустрије, развоју прераде пластичне маса и развоју базе хемијске индустрије како за потребе фармацеутске, тако и за осталу постојећу хемијску производњу у Београду (силикони, полиуретани, као и низ производа органске хемијско-синтетичке производње, засноване на нафтним дериватима);

— развоју производње артикала широке потрошње, нарочито оних које сада увозимо;

— реконструкцији старе индустрије према утврђеном програму модернизације и увођења производње у економичним серијама;

— стварању пословних центара за поједине индустријске гране у које се укључује комерцијално пословање, реклама и истраживачки рад (развојне службе, односно институти), ради унапређења производње.

2. *Пољопривреда.* — Наглашен развој пољопривредно-индустријских комбината са основним смеровима производње: сточарство, повртарство, производња крмног биља, индустријског биља, воћарство и виноградарство — уз изградњу разних објеката индустријске прераде.

Проширењем земљишног фонда (откупом, имовинско-правним сређивањем) од 18.000 ha обрадиве површине и прилагођавањем сетвене структуре, поред осталог и потребама сопствених прерађивачких капацитета, могуће је достићи производњу у друштвеном сектору по просечној годишњој стопи од 18,5%.

Исто тако наглашен је развој кооперације са индивидуалним произвођачима. У тој кооперацији примењиваће се разне форме сарадње и индивидуални произвођач претвараће се све више у монокултурног робног произвођача.

У целини, пољопривредна производња треба да достигне просечну годишњу стопу раста од 11,3% или индекс производње од 212 према постиг-

нутој стопи раста у периоду 1956—1963. године од 12,2%, односно индексу 224.

3. *Грађевинарство* ће морати у наредном периоду бржим темпом да се преоријентише на индустријски начин грађења, који ће допринети да се убрза процес грађења и искључи, што је год могуће више, сезонски утицај у грађењу. Повезано са овим биће неопходно брже развијати индустрију елемената за уграђивање (монтажу), развити системе полумонтаже и пуне монтаже, утврдити модуле и стандарде који би се обавезно примењивали у производњи и код пројектовања.

4. *Саобраћај*. — Све гране ове области треба да се у наредном периоду развију, како би се отклониле постојеће диспропорције између растућих потреба привреде и становништва у превозним, претоварним и ПТТ-услугама и расположивих саобраћајних капацитета. Електрификација и дизелација железница, проширење градског и развој приградског саобраћаја, даљи развој друмског, речног, ваздушног и ПТТ-саобраћаја треба да допринесе повећању обима делатности по просечној годишњој стопи раста од 11%. Повећању обима делатности треба да допринесе изградња, односно довршавање неких крупних објеката инфраструктуре, као што су довршење теретног речног пристаништа, укључив механизацију и складишни простор*, изградња деонице Ауто-пута кроз Београд, са мостом на Сави, реконструкција београдског железничког чвора.

Даљи бржи развој друмског саобраћаја и све већа набавка моторних возила од стране грађана, поставиће као задатак бржи развој ремонтних капацитета и сервиса за одржавање моторних возила, као и неопходност решавања пропусне моћи саобраћајница кроз град изградњом базичних тунела, подземних прелаза за пешаке, и сл.

5. *Трговина*. — И даље ће бити оријентација на изградњу робних кућа и продавница по систему самоуслуга и самоизбора, односно на изградњу тржних центара у новим насељима (предвиђена је изградња продајног простора од око 90.000 m²). Малопродајни промет треба да се креће по просечној стопи раста од 12%. Трговина на велико треба све више да се оријентише на снабдевање града репродукционим материјалом, на стварање сопствене малопродајне мреже и на што веће искључивање међугросистичког промета. Даља изградња магацинског простора, нарочито на Дунавском пристаништу, треба да омогући стабилнији промет и снабдевање града (предвиђена је укупна изградња од 231.000 m² магацинског простора).

Од посебног је значаја за снабдевање града пољопривредно-прехрамбеним производима — даљи развој пољопривреде на приградском подручју града, као и трајно повезивање са произвођачким рејонима гравитационог и ширег подручја. Имајући у виду кретање становништва и потребу повећања стандарда, процењене су следеће потребе у пољопривредно-прехрамбеним производима у 1970. години:

— поврће	120.000 t
— воће	70.000 t
— свеже месо	36.000 t
— сухомеснати производи	13.000 t
— свежа риба	8.000 t
— свеже млеко	100 мил. лит.
— бутера	2.000 t
— јаја	120 мил. комада

* Ово пристаниште после изградње ХЕ Ђердап, тј. после подизања нивоа Дунава, моћи ће да прими и поморске бродове до 5.000 бруто регистарских тона.

Према програму развоја пољопривреде на приградском подручју највећи део ових потреба биће покривен тржним вишковима (на пример: поврће са око 70%, воће и грожђе са око 60%, итд.), али ће такође бити неопходно да се у наредном периоду развија дугорочно уговарање и сарадња са произвођачима из других крајева, преко одговарајућег пословног удружења.

У спољној трговини биће оријентација на све чвршће повезивање спољнотрговинских и произвођачких предузећа, у циљу организовања производње за извоз. Иако извоз београдске привреде бележи сталан успон, ипак нису искоришћене све могућности за још већи извоз. Овом питању се мора у наредном периоду поклонити пуна пажња, поред осталог и због тога што је производња у Београду условљена и знатним увозом репродукционог материјала (памук, вуна, каучук, специјални челици, извесне хемијске сировине и др.). Отуда је и предвиђена просечна годишња стопа раста укупног извоза за наредни период висока (22%), односно извоз би требало у 1970. години да се учетворостручи према извршеном извозу у 1963. години (индекс 401). Ипак и поред овако високе стопе раста, предвиђени укупан извоз једва достиже 10% укупне вредности друштвеног бруто производа београдске привреде, што значи да је стартна основа за прорачун будућег извоза још релативно ниска.

6. *Угоститељство и туризам.* — Београд представља значајан туристички центар земље. У 1963. години број иностраних посетилаца износио је 172.000 са просечним боравком од 2,1 дана. То је релативно кратак боравак, што указује да је Београд углавном транзитни туристички центар.

Нова улагања у изградњу хотела (капацитета 3.770 нових лежаја) и излетишта у околини града, боља организација туристичке пропаганде и уопште туризма, допринеће повећању туристичког промета и повећању просечног боравка иностраних и домаћих туриста у граду. Овоме такође треба да допринесе и организовање разних сајамских и других приредби и манифестација ширег значаја у граду. Рачуна се као реално да ће се у наредном периоду удвостручити промет туриста у граду, са нешто бржим порастом броја ноћивања. Исто тако и промет угоститељства у целини треба да се удвостручи (индекс 195), при чему ће бити нарочито повећани промет хране, безалкохолних пића и смештаја, док би промет алкохолних пића имао блажи пораст (индекс 164).

7. *Занатство.* — У целини занатство у граду није довољно развијено. Посебно су недовољно развијене услужне делатности. Због тога ће се развоју ове области у наредном периоду морати посветити већа пажња. Стварањем занатских центара постепено ће се развијати тзв. индустрија услуга за потребе домаћинства. У овим делатностима, уз помоћ индустрије и увозних предузећа, треба да се развију капацитети за одржавање и оправке разних апарата за домаћинство, одржавање и ремонт моторних возила, као и капацитети за одржавање и поправке стамбеног фонда.

У погледу производног занатства, нарочито треба да се развију занати за уметничку обраду предмета (производња сувенира и сл.), као и израда оних производа који се јављају као надопуна индустријској производњи.

Посматрано по секторима у занатству, акценат је знатно јачи на друштвеном сектору (предвиђен је индекс пораста 281), него на приватном сектору (индекс 132).

8. *Стамбено-комуналне делатности.* — У складу са политиком развоја стандарда, у наредном периоду биће у центру пажње стамбена изградња, као један од најакутнијих проблема града. Од укупних инвестиција за развој друштвеног стандарда у наредном периоду 60,9% отпада на стам-

бену изградњу. Предвиђена је изградња 74.000 станова, с тим што би у 1970. години број завршених станова достигао 13.000. Стандард становања би се знатно побољшао, јер би се стамбена површина по становнику повећала од 11,04 m² у 1963. години на 13,2 m² у 1970. години. На приградском подручју рачуна се у наредном седмогодишњем периоду са изградњом 14.000 станова.

У складу са обимом и темпом стамбене изградње предвиђена је и остала пратећа изградња, као што је: припрема терена за стамбену изградњу, проширење капацитета водовода (капацитети треба да достигну 10% изнад максималне дневне потрошње са проширењем мреже у старим и новим деловима града) и канализације, набавка возила за одржавање чистоте (270 савремених возила), изградња разводне електромреже, саобраћајница и тргова, зелених површина и уређење обала. Посебно треба истаћи поред стамбене и комуналну изградњу на Новом Београду, чиме ће се постићи значајна урбанистичка целина. Изградњом вештачког језера и уређењем острва Аде Циганлије, створиће се повољни услови за одмор и рекреацију грађана у непосредној близини града.

9. *Просветно-културне делатности.* — И у наредном периоду, решавање проблема школовања представљаће озбиљан задатак. Док је у лосадашњем развоју основни задатак био изградња школског простора за ученике основних школа (број ученика повећан је од 81.876 у 1957. на 125.125 у 1963. години), у наредном периоду ће се посветити пажња изградњи средњих школа како би се обезбедио простор за очекивани прилив од око 27.000 нових ученика. Поред обезбеђења 386 учионица за прираст ученика, изградило би се 14 школа за замену дотрајалог школског простора. Такође извршила би се набавка опреме и комплетирање постојећих средњих школа.

У делатностима културе програм је веома амбициозан и његова реалност умногоме ће зависити од коначног става СР Србије, јер са гледишта обима улагања, највећи део отпада на објекте као што су: Опера, разни музеји, Галерија фресака, Народна библиотека и сл., тј. на објекте који имају далеко шири значај.

Основна оријентација у развоју физичке културе је у изградњи и довршавању неколико крупнијих објеката, као и низа објеката за развој масовне физичке културе (фискултурне сале при школама — 70 објеката, изградња 9 спортских центара, спортске дворане).

10. *Здравствене и социјалне делатности* развијаће се у наредном периоду у складу са могућностима и потребама грађана. Програм развоја здравствених делатности предвиђа изградњу мреже превентивних здравствених установа и проширење капацитета стационараних установа од око 2.500 нових постеља. На овај начин би се број постеља на 1.000 становника повећао са 9,3 у 1963. на 10 у 1970. години, што би се могло сматрати задовољавајућим за наше прилике.

За унапређење социјалне заштите треба да се изграде разни објекти и на тај начин би се добило преко 9.000 нових места (установе за дневни боравак деце, специјалне установе за заштиту деце и омладине, дечја летовалишта, домови за одрасле и сл.).

3. Оцена реалности и рационалности концепције будућег развоја

Као што се могло запазити, програм будућег развоја Београда представља једну заокружену, целовиту концепцију. Његово остварење сигурно ће значити крупан допринос не само развоју самог подручја већ и развоју Републике и целе земље. Реализацију програма треба да прате све

оне претпоставке о којима је раније било речи, као и решавање још неколико специфичних и крупних проблема као што су:

— питање лоцирања извесних већих индустријских капацитета, који по сложености производње, избору кадрова и другим специфичностима припадају великом граду;

— питање обезбеђења средстава за реализацију програма у условима нове привредне реформе, тј. децентрализације средстава — што би се, са гледишта спровођења јединствене политике развоја града и уз бригу о појединачним интересима колектива, могло донекле спровести преко банкарског механизма;

— проблем обезбеђења средстава за изградњу великих инфраструктурних објеката у области саобраћаја као што су: изградња деонице ауто-пута са мостом на Сави, реконструкција железничког чвора, довршење теретног пристаништа на Дунаву. У реализацији овога и Федерација и Република треба да обезбеде средства јер се ради о објектима ширег значаја, док би за изградњу објеката градског карактера (саобраћајнице са реконструкцијом града, пешачки прелази, саобраћајни тунели и паркиралишта) морао град да се брине.

Поред ових биће и низ других питања које у реализацији програма треба решавати. Посебно се указује на низ питања која се тичу процеса креирања и спровођења јединствене политике развоја града, односно његове урбанизације. Ово због тога, јер постојећа средина није у потпуности средина велеграда и постоји опасност да се проблеми виде са закашњењем, што неминовно доводи до веома скувих и нерационалних интервенција. Због тога и на овом сектору предстоји брижљиво проучавање и истовремено коришћење искуства оних великих градова који су процес разних фаза индустријализације већ прешли. Овај проблем посебно се истиче због тога што постоји опасност да се преко њега олако прелази, а најчешће се његова тежина и не схвата озбиљно, или доводи у везу са разним социјалним моментима.

Ако би се решили наведени проблеми развоја и обезбедила инвестициона средства у наредном периоду до 1970. године у износу од око 1.300 милијарди динара (по ценама из 1963. године), могло би се рачунати са оптималним развијањем привредних и других расположивих потенцијала града у квантитативном и квалитативном смислу.

Ради оцене реалности и рационалности концепције даје се следећи упоредни преглед кретања најважнијих показатеља развоја, са одговарајућим кретањима у СФРЈ и СРС (према нижим варијантама, које се сматрају реалним):

	СФРЈ	СРС	Београд
Стопа раста националног дохотка	8,4	9,1	13,6
Годишњи пораст становништва у %	1,1	0,9	2,4
Стопа раста народног дохотка по глави станов.	7,1	8,1	11,0
Ниво дохотка по становнику у 000 динара			
1963. год.	210,0	197,0	312,7
1970. год.	340,0	339,0	648,1
Односи у нивоу дохотка (СФРЈ = 100)			
1963. год.	100	94,0	148,9
1970. год.	100	99,0	190,6

	СФРЈ	СРС	Београд
Просечна годишња стопа раста запослености			
у друштвеној привреди	3,5	4,6	5,2
у индустрији	4,8	4,7	8,0
Пораст продуктивности рада (у % — просечно годишње)			
укупна привреда	6,5	6,3	8,7
индустрија	6,7	6,8	9,4
Инвестиције у основна средства привреде у милијардама динара и у годишњем просеку 1964—1970.	126,4	486	103,5
индекс 1963. = 100	130	141	148
Учешће Београда у инвестиц.			
у СФРЈ	100	—	8,2
у СРС	—	100	21,3
Учешће Београда у друштвеном производу:			
а) Укупна привреда:			
1956.	5,2	15,0	100
1963.	7,5	20,3	100
1970.	10,6	26,4	100
б) Индустрија			
1956.	4,7	16,1	100
1963.	6,4	18,8	100
1970.	11,1	29,1	100
Учешће Београда у запосленим			
а) укупно привреда			
1956.	8,0	23,3	100
1963.	8,8	22,9	100
1970.	10,5	23,7	100
б) индустрија			
1956.	6,3	19,7	100
1963.	7,1	20,2	100
1970.	9,3	25,9	100

Без обзира на све предности будућег развоја Београда које се могу запазити из предњих упоредних показатеља, због проблема обезбеђења инвестиција сада је у испитивању нижа варијанта програма, која рачуна са укупним инвестицијама од око 1.100 милијарди динара, тј. са мањим инвестицијама за око 200 милијарди динара.

При смањењу инвестиција (око 15%) водило се рачуна да се основна концепција у квалитативном погледу не мења, као и да ће се, у условима нешто смањених инвестиција, уз боље коришћење унутрашњих материјалних и људских резерви, које нису мале, моћи постићи веома повољни ефекти.

Са овако смањеним инвестицијама привреда Београда могла би у наредном периоду да остварује стопу раста од око 11 до 12%, што би представљало нешто већи пораст од пораста привреде СРС и привреде целе земље. Привреда Београда треба да порасте за преко два пута, од чега индустрија за око 2,5 пута, уз пораст запослености са стопом од око 4% и продуктивности рада од око 8%, од чега у индустрији око 9%.

У целини посматрано, може се претпоставити да ће темпо и обим остваривања целовите концепције зависити од могућности концентрације потребних средстава и њиховог адекватног усмеравања. Ово би се могло остварити у складу са новом привредном реформом и постојећом концентрацијом привредног потенцијала у граду. Даље, остваривање концепције исто тако може бити успорено недостатком репродукционог материјала за предвиђену знатно повећану индустријску производњу. Због карактера садашње, а и будуће производње, која је доминантно прерађивачка, питање снабдевања репродукционим материјалом може да буде одлучујуће. Рачуна се у прво време са могућношћу увоза репродукционог материјала док се не изграде домаћи капацитети, уз истовремено снажнији пораст извоза производа београдске индустрије за који постоје реалне могућности с обзиром на асортиман и квалитет производа, као и досадашње искуство у извозним пословима.

Па ипак као закључак се може усвојити да је концепција исправна и да ће динамика њене реализације зависити од успеха у коришћењу напред наведених могућности.

Dragiša MILJKOVIĆ

DEVELOPPEMENT ACTUEL, PROBLÈMES ET ÉLÉMENTS CARACTÉRISTIQUES DU DEVELOPPEMENT FUTUR DE BELGRADE

Dans la période d'après guerre, surtout depuis 1956 Belgrade s'est rapidement développé. Pourtant en raison de l'extraordinaire croissance de la population due à l'immigration mécanique, les résultats du développement jugés selon le revenu par habitant sont relativement modestes. L'important flux mécanique de la population dans la ville et sa structure défavorable (habitants sans qualifications et d'un niveau de culture très bas), contribuent au maintien d'une structure économique défavorable de la population et d'un pourcentage relativement bas d'habitants actifs.

Des moyens surannés, en particulier dans l'industrie et dans les communications y représentent un obstacle sérieux exigeant la solution du problème dans le sens d'un changement qualitatif, c'est à dire, dans le sens de la création d'ensembles industriels et autres répondant à la structure de la ville. Les suites de ce problème sont une productivité et une accumulation relativement basses, ce qui ensuite se reflète sur les revenus individuels — bas et des fonds insuffisants de l'économie.

Ce grand flux de la population exerce une pression considérable sur les fonds d'habitations, les fonds scolaires, les fonds de la santé, etc. tandis que l'insuffisance de moyens rend impossible la réalisation rapide des changements qualitatifs et la hausse du standing général.

L'auteur souligne en particulier le problème des constructions de base, dont l'importance dépasse le cadre de la ville et exige de fonds importants (la reconstruction de la gare de triage, d'un pont sur la Sava, de l'auto-route à travers la ville etc). Là-dessus se rattache le grand problème de la circulation en ville. Sa solution demande de très importantes entreprises du domaine de l'aménagement de la ville, réalisation de nouvelles artères, constructions des tunnels de circulation, de passages souterrains pour piétons, et de parking.

Une telle situation dans son ensemble se reflète défavorablement sur les proportions des investissements. Notamment la part d'investissement non-économiques manifeste une tendance de croissance par rapport aux investissements économiques.

La conception de base du développement de Belgrade dans un proche avenir part des problèmes précités et présente un programme d'ensemble mettant l'accent sur les éléments suivants;

— développement plus rapide de l'économie dans son ensemble (par rapport à celle de la République et à celle de la Fédération), avec des changements essentiels de sa structure, et l'accent sur l'industrie;

— reconstruction de l'industrie anachronique et conquête de nouveaux domaines de la production (électronique, éléments automatiques, industrie chimique, outillage; production d'articles de large consommation surtout de ceux importés jusqu'à présent).

— hausse sensible de la productivité du travail et augmentation considérable de l'accumulation dans l'économie entière, qui permettraient un changement radical à l'intérieur de l'économie de la ville offrant des possibilités de hausse et des moyens de l'auto-financement plus importants en vue du futur développement de revenus personnels de l'économie.

— construction de quelques uns de grands ensembles de base, et un abord plus sérieux de quelques uns de gros problèmes du développement de la ville, avec l'appui correspondant de la Fédération et de la République (gare de triage, auto-route à travers la ville avec un pont sur la Sava, et achèvement de la première étape du port sur le Danube).

— construction intense d'habitations suivies d'édifices auxiliaires correspondants, ce qui signifie un développement plus rapide des écoles, des activités culturelles, de la prévoyance sociale et d'autres fonds, ainsi qu'un développement plus rapide de divers services, en un mot de tout ce qui doit contribuer à la hausse du standing général à Belgrade.

La réalisation du programme du développement de Belgrade présente quelques problèmes qui peuvent exercer une influence défavorable sur la rapidité de sa réalisation. Ce sont les possibilités limitées de la concentration d'investissements nécessaires et de l'approvisionnement de l'industrie en matériel de reproduction, cette industrie étant une industrie de transformation. Ces deux grandes difficultés peuvent être atténuées d'une part par le mécanisme bancaire, qui doit faciliter la concentration de moyens financiers, et par la hausse de la production et l'exportation assurant le matériel de reproduction importé d'autre part.

Vue dans son ensemble ce programme est jugé bon et la dynamique de sa réalisation dépendra de l'exploitation des possibilités déjà mentionnées.

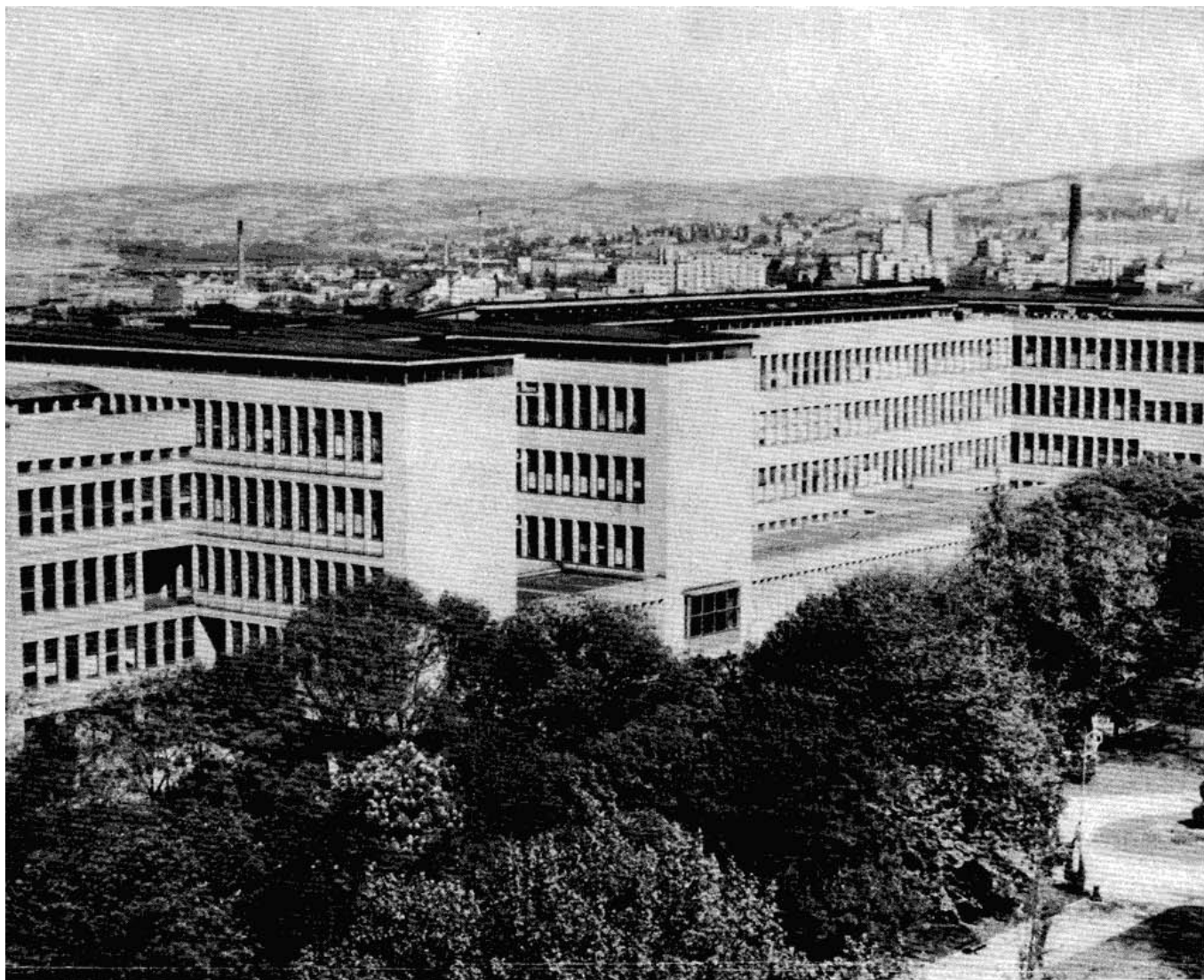

САМОПОСЛУЖИВАЊЕ КАО СИСТЕМ У
ТРГОВИНИ ВЕОМА ЈЕ БРЗО УХВАТИЛО
КОРЕНА У БЕОГРАДУ. НА СЛИЦИ: СА-
МОПОСЛУГА „ВРАЧАР“ НА ЦВЕТНОМ
ТРГУ.

SELF-SERVICE A TRÈS VITE PRIS
RACINE COMME SYSTEME DE COMMERCE
A BEOGRAD. SUR LA PHOTO: LE SELF-
SERVICE „VRACAR“ SUR LE MARCHÉ
AUX FLEURS.

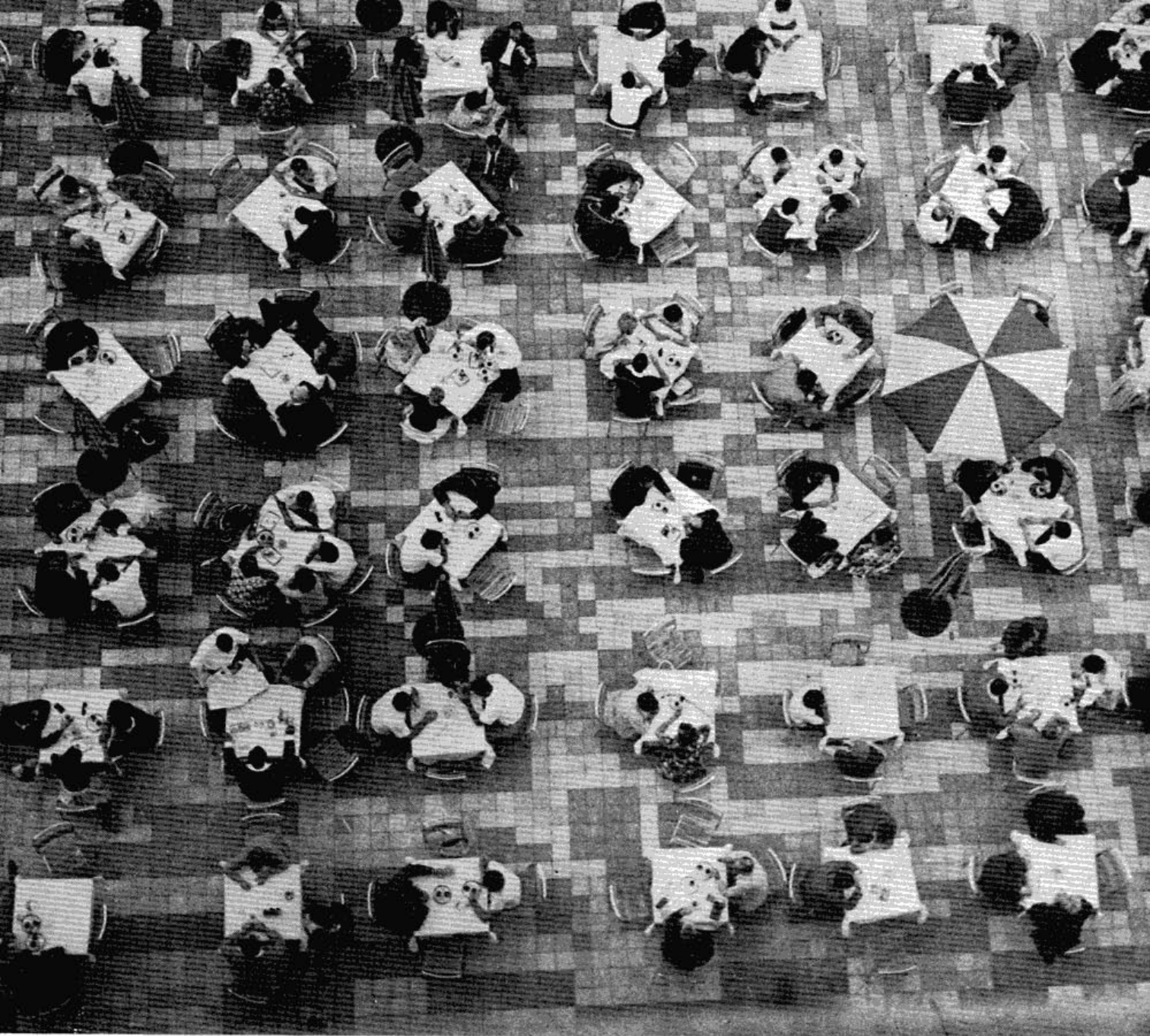

ХЕМИЈСКИ ИНСТИТУТ НА СТУДЕНТ-
СКОМ ТРГУ.

L'INSTITUT CHIMIQUE SUR LA PLACE
DES ETUDIANTS.

РОБНА КУЋА „БЕОГРАД“ НА ТЕРАЗИЈА-
МА НАЈВЕЋИ“ ЈЕ И НАЈМОДЕРНИЈИ
ОБЈЕКАТ ОВЕ ВРСТЕ У БЕОГРАДУ.

LE GRAND MAGASIN „BEOGRAD“ A
TERAZIJE, LE PLUS GRAND ET LE PLUS
MODERNE BATIMENT DE CETTE
ESPECE A BEOGRAD.

ПЛАТО ИСПРЕД ДОМА ШТАМПЕ ПОСТА-
ЈЕ У ЛЕТЊИМ МЕСЕЦИМА ЈЕДНО ОД
НАЈПОСЕЂЕНИЈИХ САСТАЈАЛИШТА
БЕОГРАБАНА.

LE PLATEAU DEVANT LA MAISON DE LA
PRESSE EST DEVENU L'ENDROIT LE
PLUS VISITÉ PENDANT LES MOIS
D'ÉTÉ.